

DEEL 1

DE BIJBEL ALS 'TEGENOVER'

Wanneer we zozeer rekening willen houden met de postmoderne cultuur als in *Uitgedaagd door de tijd* is gepropageerd, wordt het spannend op welke wijze de bijbel als gezagvol 'tegenover' kan blijven functioneren. Wanneer we geloven, dat de Geest de bijbel ingang doet vinden in elke cultuur, dan betekent dat enerzijds dat die cultuur in de confrontatie met de bijbel onder kritiek komt te staan, anderzijds zal de bijbel ook weer anders gelezen worden als in een andere of voorafgaande cultuur. Het gezag zal bijvoorbeeld op een andere wijze ervaren worden en andere bijbelgedeelten zullen op de voorgrond treden, misschien een kracht bewijzen, die ze in een andere cultuur nog niet konden bewijzen. Kunnen we van dit proces iets op het spoor komen? Kunnen we mogelijkheden en valkuilen ontdekken?

In het eerste deel van dit boek bezinnen de scribenten zich op de blijvende betekenis van de bijbel voor postmoderne lezers. Het doel is duidelijk te maken dat de bijbel erop berekend is in te gaan in telkens wisselende culturele contexten. De bijbel wordt in dienst genomen door de Geest, die wegen schrijft in de tijd. De bijbel is ook zelf neerslag van omgang met God gedurende een periode van meer dan duizend jaar. Daarom vertellen niet alle bijbelboeken precies hetzelfde. En toch is er op een dieper niveau een eenheid. Deze eenheid en daarin de continuïteit met het bijbel lezen van het voorgeslacht wordt ook vandaag ervaren. In de volgende hoofdstukken vindt bezinning plaats en worden voorbeelden gegeven met de bedoeling te inspireren ook in onze postmoderne cultuur met veel fiducia bijbel te blijven lezen.

Hoofdstuk 1

'Ik geloof, kom mijn ongelovigheid te hulp!'

Bijbellezen in de postmoderne cultuur

G.C. den Hertog

We zijn er vandaag wel zo ongeveer allemaal van doordrongen, dat de bijbel geen eenvoudig boek is. Als we er al niet achter gekomen waren op grond van eigen lezing van de bijbel, dan zouden we het wel ontdekken in de ontmoeting met anderen. De ontkerkelijkheid is al zó lang aan de gang, dat er inmiddels een generatie is, die nauwelijks meer iets van de bijbel weet. Dat heeft grote gevolgen, niet alleen voor de benadering van mensen vanuit het evangelie. Een cultuur verarmt ook: je kunt immers, als je de bijbel niet kent, nauwelijks de Europese literatuur nog begrijpen. De boodschap van de bijbel gaf mensen houvast en richting in hun leven. Er is niet echt iets voor in de plaats gekomen. *De ontdekking van de hemel* van Mulisch staat bol van de bijbelse motieven, maar het boek ademt - als je strekking en inhoud ervan serieus neemt - een huiveringwekkende leegte. Boeken van een dergelijke dikte zijn er de afgelopen anderhalve eeuw wel meer geschreven, en ook waar ze niet als christelijk te typeren vielen, werd er wel geworsteld met grote vragen en gezocht naar een weg om te gaan. Dat is hier afwezig. Het boek bevat geen enkele 'goede boodschap', en is ook niet een poging een alternatief voor het evangelie te bieden. De velen die het boek lezen en / of de film zien lijken daar overigens niet echt onrustig van te worden. Het is een ingewikkeld geconstrueerd boek en de kern van het geheel ontgaat kennelijk velen of dringt niet echt tot hen door. Er valt het nodige te beleven en dat telt. Misschien is dat wel illustratief voor de uitdaging, waarvoor we staan bij de vertolking van de bijbel vandaag. Hoe kom je bij mensen aan boord, die niet geraakt lijken te worden door het grote verhaal van een boek als dat van Mulisch en genotteren bij de speciale effecten van de film? Moeten we het 'grote verhaal' van de bijbel dan óók maar even vergeten? Zullen we alles op de kaart van de beleving zetten? Het is een verleidelijke optie.

Voor anker bij beleving?

Jaren geleden werd mij eens gevraagd een beoordeling te geven van een pakket bijbelstudiemateriaal, dat vooral voor evangelisatiedoeleinden geschreven materiaal afkomstig was. Eén van de boekjes was gewijd aan de eerste brief van Johannes. Men liep deze brief in zijn geheel door, maar focuste alles op de enkeling, die tot geloof wilde of moest komen, in zijn of haar geloof moest groeien. Tussen de uitleg door stonden aanwijzingen, dat men nú deze tekst moest overwegen, en als men dit of dat niet ervoer, daar dan maar eerst om moest bidden (hoe lang dat moest stond er, als ik me goed herinner, ook nog bij). De relatie met de 'broeder', die zo heel fundamenteel is in deze brief, bleef buiten beschouwing. En niet alleen dat, ook de verworteling in de komst en het werk van Jezus Christus deed niet wezenlijk mee. Stellig gingen de schrijvers van deze bijbelstudies zonder meer uit van de historische betrouwbaarheid van het evangelie, maar misschien hebben ze zich wel helemaal niet gerealiseerd, dat dat voor hun eigen benadering eigenlijk niet nodig was. Hun methode van bijbelstudie cirkelde om wat je erbij 'beleefde'. Alles was erop gericht, dat het evangelie je iets zou zeggen, dat je het ervoer. Zou het daarom niet zo al niet de aangewezen weg dan toch een goed begaanbaar pad zijn als we in onze postmoderne belevingscultuur het grote verhaal van de bijbel maar even tussen haakjes plaatsen, en alles op de ene kaart van de beleving zetten? Mulisch' *De ontdekking van de hemel* moet het toch óók niet van het 'grote verhaal' hebben?!

In hoeverre zulke overwegingen aan de orde komen of dat men het eenvoudig doet - laat ik in het midden. Ik vermoed, dat vooral het laatste het geval is, en dat men zonder veel hoofdbreken eenvoudig de kortste route naar de 'mens van vandaag' neemt. Intussen betaal je er wel een prijs voor. Je zet een aantal vragen buiten de deur, zowel vragen van de huidige cultuur als van het moderne bijbelonderzoek. Immers, het moderne bijbelonderzoek staat niet op zichzelf en het vindt niet in een ivoren toren plaats. Nee, daarin spiegelt zich de cultuur. Anders gezegd: modern bijbelonderzoek serieus nemen betekent in aanraking komen met de uitdagingen van je eigen cultuur. Serieus nemen is overigens iets anders dan ervoor capituleren. Het is eerder: letten op welke beslissingen als vanzelfsprekend genomen zijn en worden en dus speuren naar wat in de heersende cultuur *niet* wordt gezien en verwerkt. De gestalte die onze 'belevingscultuur' vandaag heeft aangenomen staat niet los van bewegingen in de cultuur van ruim een eeuw geleden. Het is goed ons

van die ontwikkelingen terdege bewust te zijn.¹ Het zoeken van directe 'beleving' resulteerde toen in een nieuwe beweging in de filosofie, een wending naar het concrete leven: de 'levensfilosofie'. Th. de Boer heeft dat niets meer of minder dan een Copernicaanse omwenteling genoemd² en gesteld dat die samen met het historisme de opmaat tot het postmodernisme vormen. Hij zegt: 'Deze wending in de filosofie - misschien de belangrijkste sinds de Oudheid - wordt meestal als relativisme ervaren. Hier liggen de wortels van het veelbesproken "postmodernisme". Het postmodernisme zie ik als een vertraagde bewustwording van de ontdekking van de historiciteit van de mens en zijn wereld.'³ Dat is voor deze bijdrage een belangrijke waarneming: de postmoderne nadruk op 'beleving' heeft alles te maken met het besef van historiciteit van mens en wereld en daar hoort de 'ontdekking' van de historiciteit van de bijbel helemaal bij.

Bij het verstaan van onze tijd, en met name in dit verband van de moeiten en mogelijkheden in de overdracht van het evangelie in onze tijd, kunnen kritische geesten ons helpen, maar meer nog de bijbel zelf, die weerstand biedt als we alleen vragen naar wat we direct kunnen gebruiken, naar wat zich laat vertalen en omzetten in 'beleving'. Een evangelisatorische benadering, die 'huwt' met de tijdgeest en bepaalde aspecten van het menszijn en de cultuur bewust buiten beschouwing laat, zal spoedig weduwe zijn. In de door mij genoemde bijbelstudies was men er zich vermoedelijk niet van bewust, dat men vragen liet liggen waarvoor het moderne bijbelonderzoek ons heeft geplaatst. Evenmin zal men zich gerealiseerd hebben, dat men geen recht deed aan de bedoeling van de auteur van het betreffende bijbelboek, om nog maar te zwijgen over de centrale boodschap van de bijbel.

In deze bijdrage geef ik eerst een impressie van wat er veranderd is in de visie op de bijbel in de achter ons liggende eeuwen, en wat voor gevolgen dat heeft - zowel problemen als ook kansen. Daarna neem ik een bepaald bijbelgedeelte, en probeer me in te denken hoe het er aan toe kan gaan in een kring met kritische zoekers. Welke moeite met het bijbelgedeelte kan naar boven komen en hoe kan de gespreksleider dan recht doen aan de (post)moderne instelling van de groep en aan zijn eigen overtuiging, dat de bijbel gezag heeft?

1.2. Wat is er met de bijbel gebeurd?

1.2.1. Een kort overzicht van de geschiedenis

Wat is er gebeurd met de bijbel? Als we die vraag beantwoorden, moeten we met twee woorden spreken. Er is sprake van 'winst' en 'verlies'. Het 'verlies' loopt het meest in het oog. Er is een vanzelfsprekendheid in de omgang met de bijbel weg. Voorgoed. Het is goed om ons te realiseren hoe die omslag is. Calvijn zag nog vooral het goddelijk karakter van de Schrift.⁴ Die kijk op de bijbel deelde hij met de Oude Kerk en de Middeleeuwen, al functioneerde het bij hem heel anders. Hij hoorde Gods stem erin tot zich spreken. Dat bepaalt de manier waarop je de Schrift ziet en het levert ook het een en ander op. Het was niet een starre theorie, maar een levende werkelijkheid. Het gezag van de bijbel hoefde bij hem nog niet eens bewezen te worden of apart uitgewerkt, want het was evident. Dat er dingen in de bijbel niet met elkaar kloppen was geen malheur. Calvijn kon het onbevangen erkennen. Het ging ook om kleinigheden. Het bijbelse wereldbeeld van een platte aarde, en een zon die eromheen cirkelde, werd nog maar net van vraagtekens voorzien. Historisch onderzoek in het Midden-Oosten had niet plaatsgevonden, en de modern-historische vraagstelling - 'Hoe is het precies gegaan?' - beheerste nog niet het terrein. Nieuwere natuurwetenschappelijke inzichten over het ontstaan van het heelal en het leven op aarde waren er nog niet. Was het voor Calvijn dus eenvoudig en vanzelfsprekend om het gezag van de bijbel te erkennen? Bepaalde vragen kwelden hem inderdaad niet, maar daar staat tegenover, dat ook hij opnieuw toegang moest vinden tot de bijbel, en dat heeft gedaan in een voorbeeldige concentratie op wezenlijke, inhoudelijke vragen.

Op al die genoemde punten is het anders geworden, of we het nu willen erkennen of niet. Een eeuw na Calvijn bekende Pascal, dat de oneindige ruimten van het heelal hem schrik aanjoegen. We moeten er niet gering over denken wat voor inbreuk het afscheid van het antieke wereldbeeld betekend heeft. Het raakte ook de bijbel, die immers dat achterhaalde wereldbeeld als

---

¹Vgl. G.T.M. Visser, *De druk van de beleving*. Filosofie en kunst in een domein van overgang en ondergang, Nijmegen 1998.

²Th. de Boer, *Langs de gewesten van het zijn*. Spiritualiteit van de woestijn en andere opstellen, Zoetermeer 1996, p. 338.

³Th. de Boer, *De hemel weet hoe*. Over spiritualiteit en rationaliteit, Nijmegen 1999, p. 20. De Boer voegt eraan toe: 'Het idee dat postmodernisme relativisme en indifferentie zou betekenen is mijns inziens een vondst van Nederlandse journalisten. Het einde van de moderniteit betekent niet het einde van de "rede", zoals veel anti-postmodernisten denken.'

⁴Vgl. C. van der Kooi, *Als in een spiegel*. God kennen volgens Calvijn en Barth, Kampen 2002, p. 26-112.

vanzelfsprekend veronderstelde. Op een hardhandige, niet te ontkennen manier werd men geconfronteerd met het menselijke van de bijbel. Wat was openbaring, wat menselijke inkleding? Je moest er wel iets over zeggen, om tegenweer te hebben tegen de conclusie dat de bijbel door mensen geschreven is, en dus niet meer bevat dan beweringen van mensen over God. Die stap verder doet de Verlichting en zegt: we moeten al die mythen en die metafysica, die kerkelijke bevoogding, die 'aankloeklaag' over de bijbel heen, er afkrabben. Wie was Jezus nu écht? Mens, rabbi, wonderdoener, zoiets, maar het is de kerk die van hem de Zoon van God heeft gemaakt. Dat kun je dus desgewenst schrappen, als 'priesterbedrog', en je houdt dan een mens over, tegenover wie je in volle vrijheid je positie kunt bepalen. Vandaar dat het zicht op Jezus van Nazareth als ideaalmens in die Verlichtingstijd hoge ogen gooit. Totdat in de tweede helft van de 19e eeuw de hele moraal van de Verlichting overhoop gehaald en ondersteboven gekeerd wordt door Darwins evolutietheorie, en de daaraan ten grondslag liggende visie op het ontstaan van het heelal. Leven is niet aardig zijn voor elkaar, maar 'struggle for life', waarbij de sterkte overwint. In deze tijd kondigt het afscheid van de bijbel zich aan, ook al omdat de ontdekkingen in de wereld van het Midden-Oosten laten zien, dat de bijbel niet uit de hemel is komen vallen, maar onderdeel is van de cultuur van die wereld en die tijd.

Deze tekening is een balans van 'verlies'. Het heette, dat we de 'echte Jezus' zouden krijgen door alle aankloeksels van de evangeliën af te schrapen, maar we hielden enkel een mens over, met zijn idealen en de inspiratie die van hem uitgaat. Dat God in Christus de wereld met zich verzoenende was, raakte buiten beeld. En daarmee ook de vraag hoe God over ons denkt. Wie het weet mag het zeggen, maar waar men de vraag nog stelt, overheerst een optimistische grondtoon: het zal wel meevallen met dat oordeel over ons leven.

1.2.2. Vragen, waar we niet omheen kunnen

Valt er niets tegen zo'n benadering van de bijbel, waarbij het historische op de voorgrond staat, en de bijbel op grond van buitenbijbelse gegevens onder kritiek gesteld wordt, in te brengen? Jawel, maar er is ook zoveel dat wél klopt. De geschiedenis van het moderne bijbelonderzoek, waarvan ik enkele aspecten heb aangeduid, heeft ons ook met bepaalde vragen in de bijbel geconfronteerd. Ik geef een voorbeeld, waaruit naar voren komt wat de ontdekkingen van Qumran op één bepaald punt inhouden. In Richteren 6:7-10 horen we ineens van een - anonieme - profeet, die door de HERE tot de Israëlieten gezonden werd. Vervolgens vernemen we in dit bijbelboek niets meer van deze profeet, en als men de verzen 7-10 weghaalt sluit de tekst naadloos aan. Dat roept de vraag op of het hier gaat om een latere invoeging. Een dergelijke gedachte was voor gereformeerde exegeten tot een halve eeuw geleden principieel vrijwel ondenkbaar. Zo gaat C.J. Goslinga er in de *Korte Verklaring* zonder meer van uit, dat deze verzen oorspronkelijk tot dit hoofdstuk horen.⁵ Nu is het ook wat mij betreft het aangewezen uitgangspunt eerst te vragen of we wel goed geluisterd hebben, als we menen dat bepaalde verzen een vreemd element vormen in een tekstgeheel.⁶ Bijbelgeleerden hebben er in de 20ste eeuw een handje van gehad de tekst te ontlede(n) alsof ze er alles van wisten en er is reden tot enige nuchterheid en scepsis over wat soms als vaststaand gepresenteerd wordt. In dit geval was het toch anders. In een in Qumran gevonden tekst van Richteren ontbreken deze verzen. Dat houdt op zijn minst in, dat er verschillende versies van deze tekst in omloop waren en dat het heel goed mogelijk is, dat deze verzen later ingevoegd zijn.⁷ Nu wisten we natuurlijk wel, dat de bijbel is ontstaan in de loop van vele eeuwen, maar dat het deze consequentie kan hebben hadden we ons niet gerealiseerd of wilden we gewoon niet waar hebben.

In feite wisten we al vóór de ontdekkingen in Qumran dat de tekst van de bijbel niet zó exact vastligt als sommige theologen wel wilden. Iedere predikant of wie dan ook, die de Hebreeuwse bijbel leest, en vervolgens kijkt hoe teksten in het Nieuwe Testament aangehaald worden, weet dat de bijbelschrijvers van het Nieuwe Testament zich bepaald niet altijd aan de letterlijke tekst ervan hebben gehouden. Toch schrijven ze onbekommerd: 'zoals geschreven staat'. Het blijkt, dat ze vaak citeren via de Septuaginta, de Griekse vertaling van het Oude Testament, die echter een vertaling is met eigen accenten! Achter die Septuaginta zit een hele theologie, of beter: achter de vertalingen van de verschillende bijbelboeken zitten verschillende theologieën. Om het echt ingewikkeld te maken: niet zelden gebruiken de bijbelschrijvers van het Nieuwe Testament de Hebreeuwse bijbel en de Septuaginta door elkaar en dan vaak ook nog weer met eigen accenten. Dat toont aan dat het proces

---

⁵Vgl. E. Talstra, 'Woord van God en Woord-vooraf. Op zoek naar de bijbel tussen brevet en brevier', in: C. van der Kooi e.a., *Het uitgelezen boek*. Opstellen over de omgang met de bijbel als het Woord van God, (VU-Segmenten deel 1), Zoetermeer 1995, p.18.

⁶Ten aanzien van de passage Genesis 14:18-20, die ook vaak als invoeging beschouwd wordt, heb ik het tegendeel beargumenteerd in mijn 'Hoe de hemel de aarde raakt', *Wapenveld* 51 (2001) nr. 1, p. 18-21.

⁷Vgl. E. Talstra, 'Woord van God en Woord-vooraf', p.15.

van toe-eigening niet gefixeerd is geweest en dat men kennelijk vrijmoediger met de tekst omging dan wij vanuit een bepaalde visie op de bijbel graag zouden zien.

Die vrije omgang blijkt ook nog in een ander opzicht. J.P. Versteeg heeft gewezen op de gelijkenis van de twee bouwers, in respectievelijk Matteüs 7:24-27 en Lucas 6:47-49. Terwijl de gelijkenis, zoals die in Matteüs 7 is weergegeven, de situatie van het bouwen in Palestina weerspiegelt, is de daarvan afwijkende beschrijving in Lucas 6 in overeenstemming met de wijze van huizen bouwen in de hellenistische wereld. Ook de aanduiding van het natuurgeweld dat de huizen teistert en de deugdelijkheid van de constructie ervan op de proef stelt - storm en regen of een buiten haar oevers tredende rivier - weerspiegelt het verschil in gebied.⁸ Wat zullen we zeggen: heeft Jezus de gelijkenis twee keer verteld? Dat kan natuurlijk en het is een benadering die men bij andere verschillen tussen de evangeliën kan kiezen. In dit geval is het echter moeilijk. Aan wie zou Jezus deze gelijkenis hebben verteld op een manier, die de mensen in Palestina niet konden begrijpen? De vraag stellen is haar beantwoorden. Kennelijk - aldus de conclusie van Versteeg - heeft Lucas de gelijkenis van Jezus zó gewijzigd, dat mensen in een ander deel van de wereld de strekking ervan konden begrijpen.

Deze - betrekkelijk onschuldige - voorbeelden laten zien, dat het nodig is de bijbel zó te benaderen, dat we niet bepaalde vragen vanuit ons vooropgezet idee over de bijbel niet kunnen of willen zien (wat in dit geval op hetzelfde neerkomt). De manier van citeren van het Oude Testament en de vertolking van een woord van Jezus vinden op zó'n manier plaats, dat er geen sprake is van angstvallige precisie, van een angstvallig vasthouden aan de 'letter', maar van een onbekommerde en vrije omgang met de teksten. Als ik dat zo neerschrijf, zal dat bij sommigen een schrikreactie oproepen: 'Waar blijft dan de vastheid van de Schrift?' Dat is precies de vraag, waar ook voor mij veel, álles aan gelegen is. Het punt is, dat ik niet kan vasthouden aan een tot in details uitgebouwde leer van de inspiratie, niet vanwege de kritiek van 'buiten', maar vanwege het spreken van de Schrift zelf. Kennelijk is de werkelijkheid van Gods komen tot Israël, en dan met name in Jezus Christus zó overmachtig aanwezig geweest, dat men niet voor anker hoefde te gaan bij de letter, maar die op een door de Geest geleide wijze kon herinterpreteren. Dat proces valt reeds te signaleren in de bijbel zelf.⁹ Het is óók te typeren als een vorm van 'beleving', die niet slechts door de bijbeltekst wordt losgemaakt en vervolgens op zichzelf kan staan, maar een levend omgaan met de teksten is. Men luistert de teksten af op de stem van de levende God, zoals Christus zichzelf tijdens de verzoeking in de woestijn - in de weergave bij Lucas (4:1-13) - zich eerst tweemaal terugtrekt op 'er staat geschreven', maar uiteindelijk als laatste bastion heeft: 'er is gezegd'. Waar in Genesis 3 de zonde zijn intrede in de wereld doet, doordat Eva het spreken van God niet tot op de diepste kern ervan beluistert en vasthoudt en zich zó van de sprekende God laat losweken, daar wordt omgekeerd Christus in de verzoeking door de woorden die *geschreven* staan héén teruggedreven naar wat is *gezegd*.

Er zou veel gewonnen zijn, als dit vandaag echt zou doordringen. Wat ik hier naar voren gebracht heb wordt veelal nog gezien als probleem, als iets wat liever anders hadden gezien. Het knaagt aan de zekerheid, en juist daarom gaan mensen graag voor anker bij directe beleving, om echter vroeg of laat te ontdekken, dat het anker dat we daarin uitwerpen niet houdt. Voor echte toe-eigening kun je niet zonder de bijbel, en toegang tot de bijbel vind je alleen als je al je vragen meeneemt, in het vertrouwen dat de Schrift ertegen kan, zichzelf 'bewijst'.

1.2.3. Resultaten van historisch onderzoek als getuigenis van omgang met God

Is dat vandaag een reële mogelijkheid? Ja, ik denk het wel. In zijn recent verschenen Inleiding in de methoden van uitleg van het Oude Testament¹⁰ heeft E. Talstra de ontwikkelingen van de laatste jaren op dit punt samengevat en zelf in dat veld positie gekozen. Bewust staat het in deze volgorde: Talstra wijst een uitlegkundige methode, die je eerst uitdenkt en dan toepast af; hij wil de methode laten opkomen uit - en dan ook voortdurend toetsen aan en gecorrigeerd laten worden door - een 'ambachtelijk' werken aan de teksten. Deze werkwijze komt niet voort uit naïviteit, als zou hij zich vleien met de illusie onvooringenomen te kunnen lezen. Het is een methodische keuze om eerst te kijken wat 'ambachtelijk' werk met de tekst oplevert, en ook de eigen vooronderstellingen zoveel mogelijk het zwijgen op te leggen. De belofte die deze werkwijze voor hem behelst, is dat uitleg zó kan plaatsvinden in een open proces. In een dergelijk proces, dat vandaag plaatsvindt op basis van onderzoek dat door de eeuwen heen gestalte heeft gekregen, kan het niet zonder geloofsbeslissing. Talstra laat fraai zien, dat ook de benadering die er het meest op gespist is afstand te houden - de godsdienst-historische - toch door het geheel van de teksten in hun receptiegeschiedenis tot een

⁸J.P. Versteeg, *Evangelie in viervoud*. Een karakteristiek van de vier Evangeliën, Kampen 1980, p.14v.

⁹Vgl. B.J. Oosterhoff, 'Herinterpretatie in het Oude Testament', *Rondom het Woord* 15 (1973) nr.1, p. 95-117.

¹⁰E. Talstra, *Oude en nieuwe lezers*. Een inleiding in de methoden van uitleg van het Oude Testament, Kampen 2002.

keuze wordt gedrongen.¹¹ De aandacht in het onderzoek is nu ook gericht op de overlevering, en dus - op de toe-eigening van teksten in een proces van hernieuwd verstaan, en niet meer alleen op het reconstrueren van de meest zuivere tekst (nl. van het Oude Testament). Dat laatste is niet buiten beeld, maar het moet erkend worden, dat het een onbereikbaar ideaal vormt. En dat dat niet een constatering is, die de bijbelschrijvers treurig zou stemmen, maar één die meer recht doet aan de werkelijkheid van de Schrift, zoals die ons door de Heilige Geest gegeven is. We zullen moeten leven met en luisteren naar een tekst, die een proces van herinterpretatie heeft doorgemaakt, waarin keuzes zijn gemaakt. Die keuzes, voltrokken in de gemeenschap van Israël en de kerk, laten ons er iets van zien hoe men gelovig is omgegaan met de Schrift, en zich metterdaad erdoor heeft laten gezeggen. Dat is winst, want het houdt ook in, dat de mens veel meer in beeld is gekomen.¹²

Van dit laatste geef ik nog een voorbeeld. In Psalm 51 is sprake van een schuldbelijdenis van één individu. De psalm vermeldt in vers 1 aan wie we te denken hebben: aan David, na zijn zonde met Batsjeba en de moord-op-afstand-met-schone-handen op Uria. Tegen die achtergrond, die in vers 1 wordt aangegeven, doen de verzen 20 en 21 merkwaardig aan. In deze verzen wordt gebeden om de herbouw van Jeruzalem, als blijk van Gods genade en vergeving. Dan, zo wordt eraan toegevoegd, zal God ook weer welgevallen hebben aan offers, die gebracht worden. Men heeft het wel geduid als een toevoeging van iemand, die het met het in de verzen 18 en 19 gestelde niet eens was. Daar staat immers dat God geen behagen heeft in offers, maar in een verbroken en verslagen geest. Als we het zó zouden moeten opvatten spreekt de psalm in deze vorm zichzelf tegen. Ik vraag me dan af: zou dat de mensen niet meteen opgevallen zijn? Waarom heeft men de verzen 18 en 19 niet geschrappt? Of meer nog: waarom heeft men de verzen 20 en 21 niet anders geformuleerd, maar gesproken over een herbouw van Jeruzalem, die helemaal niet in de tijd van David past?! Voor wie zo onopvallend mogelijk een hem of haar onwelgevallige gedachte wil retoucheren staan verschillende andere, betere wegen open. Prof. Oosterhoff gaat in een artikel 'Herinterpretatie in het Oude Testament' een andere kant uit. 'De psalm, die oorspronkelijk de psalm is van één persoon, wordt de psalm van het volk in de Babylonische ballingschap, dat de schuldbelijdenis van David tot de zijne maakt. (...) Het volk belijdt met David zijn schuld en spreekt uit dat het die schuld voor God door offers niet goed kan maken. De enige uitweg is de verbrokenheid van hart. Daarin mag het volk Gods welbehagen weer verwachten. (...) En het volk bidt in dat welbehagen te mogen delen en dat God ook in dat welbehagen Jeruzalem herbouwen wil. De herbouw van Jeruzalem is voor het volk teken van Gods genade en vergeving. Dan zal God ook in de rechte offers weer behagen hebben. Op die wijze zijn de verzen 20 en 21 geen aan de psalm vreemde toevoeging, maar vloeien zij uit de herinterpretatie van de psalm als vanzelf voort, vormen daarmee een eenheid. (...) In het raam van de nieuwe interpretatie wordt zelfs de toevoeging een integrerend deel ervan.'¹³

Een dergelijke benadering van de psalm beschouw ik als winst. We hoeven ons niet meer bij de uitleg in allerlei bochten te wringen om toch de psalm als een in zichzelf rustende eenheid te zien. Anderzijds zijn we de psalm óók niet kwijt in het proces van een abstracte historische kritiek. Nee, we krijgen er een idee van hoe psalmen gefunctioneerd hebben, hoe Israël die heeft verstaan en ermee is omgegaan, *en we zien in deze herinterpretatie ook hoe wij geroepen zijn de Schrift vandaag te horen en te vertolken*. Het is een toespitsing van de waarneming van Talstra, dat de mens meer in beeld gekomen is. Dat is dus winst! Toegegeven - je moet goed lezen, luisteren en nog eens luisteren, lezen met verbeeldingskracht, kloppen op de tekst tot die opengaat. Een 'objectieve' zekerheid, als geloofsuitgangspunt of resultaat van 'ambachtelijk' werk aan de teksten, is ons niet toevallig ontnomen. Het streven ernaar doet geen recht aan hoe de Schrift zelf verstaan wil worden.

1.2.4. Wat heeft dit alles ons opgeleverd?

In het voorgaande hebben we iets gezien van nieuwere ontwikkelingen in het bijbelonderzoek. Het meeste daarvan onttrekt zich aan de waarneming van de gemiddelde bijbellezer. Toch was het goed en nodig om er iets van voor het voetlicht te halen. De verschuivingen in de benadering van de bijbel gaan immers niet aan de niet-theologisch geschoolde bijbellezer voorbij! Vaak wordt gewaarschuwd voor de gevaren van modern bijbelonderzoek. Maar we hebben gezien dat er anderzijds óók sprake is van winst. We komen dicht bij wat mensen in de bijbel hebben ervaren, en dat helpt ons weer om zelf ook toegang tot de wereld van de bijbel te vinden - via wat mensen aan en door God beleefd hebben! Kennelijk is het goed die vraag bij het bijbellesen een centrale plaats te geven.¹⁴

¹¹E. Talstra, *Oude en nieuwe lezers*, p. 50, 72.

¹²Vgl. E. Talstra, *Oude en nieuwe lezers*, p. 81v, 99.

¹³B.J. Oosterhoff, 'Herinterpretatie in het Oude Testament', 105vv (citaat 107). Een prachtig voorbeeld van een dergelijk proces in Psalm 67 geeft E. Talstra in *Oude en nieuwe lezers*, p. 57v, 282-292.

¹⁴Dit heeft ook gevolgen voor de prediking zoals in hoofdstuk 13 van dit boek wordt betoogd: preken moeten spannend worden door het spannende van de ervaringswereld áchter de teksten op te roepen.

Toch zou het te gemakkelijk zijn om te doen alsof we nu ineens de sleutel voor de omgang met de bijbel voor onze tijd gevonden hebben. Ook als we de bijbel op deze manier gaan lezen, kunnen we binnen de kortste keren op problemen stuiten, die er altijd geweest zijn, maar vandaag weer een eigen profiel en kleur hebben. Hoe we het ook wenden of keren, de bijbel is een boek dat ons vreemd is. Maar wat is de aard van die vreemdheid? Is dat een kwestie van wereldbeeld? Of zit het ergens anders in? Met het oog op deze vragen nemen we nu de proef op de som en lezen Marcus 9:14-29. We komen daarin niet direct in aanraking met historische en andere problemen met betrekking tot de tekst zelf, zoals ik die hierboven heb aangeduid. We laten de 'keuken' nu maar de keuken en concentreren ons op de 'maaltijd', op de tekst zoals die zich aandient, en op de problemen waarvoor de tekst zelf ons plaatst.

1.3. De proef op de som: Marcus 9:14-29

Voorals de evangelist Marcus beschrijft de ontmoeting van Jezus met de vader van een kleine jongen, die door een onreine geest bezeten is, uitvoerig. Waarom dit bijbelgedeelte? Daarvoor heb ik enkele redenen. Allereerst brengt het ons bij de diepste vragen van het bestaan, bij de vraag wat 'beleving' is en wat 'geloof': we kunnen de wanhoop van de vader en de onmacht van Jezus' leerlingen meevoelen, en de uitroep van de vader ráákt ons: 'Ik geloof, kom mijn ongelovigheid te hulp'. Daarnaast roept het vervreemding op, vanwege de afstand tot onze moderne werkelijkheidsbeleving: wat gebeurt hier eigenlijk, met boze geesten enz.? Een zestig jaar geleden heeft een befaamd Duits nieuwtestamenticus gesteld, dat je van moderne mensen niet kunt verlangen, dat ze nog geloven in die wereld van geesten en demonen, zoals we die in het Nieuwe Testament tegenkomen. Ontegenzeggelijk is er een ingrijpend verschil in duiden van geestesziekten tussen toen en nu. Maar is dit de oplossing: onze huidige inzichten als 'objectief', zakelijk, wetenschappelijk enz. aan te duiden, en ons af te sluiten voor de vraag of er elementen in het wereldbeeld het Nieuwe Testament zijn, die dan misschien wel totaal vreemd zijn aan ons huidige wereldbeeld, maar niettemin wel wáár? Kunnen er ook - op zijn minst - waarheidsmomenten in zitten die ons vandaag aan het denken kunnen zetten en juist verhelderend kunnen werken? Meer nog - gaat het misschien om onopgeefbare, met het hart van de bijbelse boodschap samenhangende kernen?

Ik lees dit gedeelte als een spiegel, voortdurend op zoek naar wat daar en toen speelde, welke herkenning en moeite dat wel en niet oproept, en hoe daarmee om te gaan.

1.3.1. De setting

Eerst de 'setting' van dit bijbelgedeelte, zoals een gespreksleider die zal geven. Jezus is met Petrus, Jacobus en Johannes op 'een hoge berg' geweest, waar in het bijzijn van deze leerlingen een gesprek plaatsvond tussen Jezus en Mozes en Elia. Jezus wordt ondergedompeld in de heerlijkheid van God, die op Hem neerdaalt, maar die - mét Mozes en Elia - ook weer verdwijnt als Petrus deze ervaring wil vasthouden. Dat tijdstip van verdwijnen zal niet toevallig zijn. Het willen vasthouden van een dergelijke topervaring - voor jezelf - en de wereld beneden maar even laten voor wat die is, is een vorm van wereldvlucht die niet bijbels is. Voor Christus staat de verheerlijking niet op zichzelf, maar die is geheel en al betrokken op zijn weg naar het kruis.

Intussen zijn de andere discipelen beneden achtergebleven. Wanneer Jezus en Petrus, Jacobus en Johannes beneden komen zien zij hen staan discussiëren met schriftgeleerden, met een grote menigte mensen om hen heen, kennelijk omdat ze geïnteresseerd zijn in waar het in die discussie om draait. Als ze echter Jezus zien zijn de mensen verbaasd, lopen massaal naar Hem toe, en laten de discussiërende lieden voor wat ze zijn. Op de vraag van Jezus waarom ze redetwisten komt geen antwoord, maar wél horen we een noodkreet uit de mensenmassa. Een vader van een ernstig zieke jongen beklagt zich erover, dat de leerlingen de boze geest niet hebben kunnen uitdrijven. De discipelen begrijpen het zelf óók niet. Nog niet zo lang geleden - we lezen ervan in hoofdstuk 6 - heeft Jezus hen er op uitgestuurd, twee aan twee, en had hun macht verleend over boze geesten. En het 'werkte' ook: 'zij dreven vele boze geesten uit en zalfden vele zieken met olie en genazen hen.' (6:13) Nú staan ze echter machteloos.

Als we op dit punt erbij betrekken wat we ten aanzien van het ontstaan van de bijbel gezien hebben, realiseren we ons dat de Oude Kerk er de eigen situatie in herkend heeft en dat dit de beschrijving van de gebeurtenissen ook heeft gekleurd. De evangeliën zijn niet geschreven als zo objectief mogelijke beschrijvingen, maar de weergave van wat is geschied is geheel en al betrokken op de hoorders. Het kost ons niet veel moeite in dit bijbelgedeelte ook iets te zien van de situatie van de kerk vandaag. De oude woorden spreken niet meer aan. Christus lijkt ver weg, en we zijn met machteloosheid geslagen. In discussies met anderen delven we het onderspit, want we hebben alleen Christus, en waar Christus' kracht en genade niet ervaren wordt zijn we met stomheid geslagen. De

wereld is om ons heen, in grote nood. We hebben niets, we staan met lege handen. Wat is de kracht van het evangelie? Waar is Christus?

We herkennen ook het een en ander in de 'schare'. Wat zien ze van de kerk? Onderling geruzie, terwijl de nood van de wereld voor hun voeten ligt. Als ze kennis nemen van de ruzies in de kerk, dan is het niet omdat het hen zo aanspreekt, maar eerder uit verbijstering: hoe kunnen ze zó wereldvreemd bezig zijn?!

Tot zover de 'setting' van dit gedeelte, die kerkelijke en (nog) niet kerkelijk-betrokken lezers bijeen brengt.

1.3.2. *Vervreemding en herkenning*

We proberen de momenten van vervreemding en herkenning in dit bijbelgedeelte in beeld te brengen.

Vervreemding (1)

Aangrijpend is de tekening van die kleine jongen. Het woord 'knaap' in vers 24 wijst op een heel jong kind, dat nog niet heeft leren praten, hooguit drie, vier jaar oud. Hij heeft een 'stomme geest' (vs. 17) en Jezus spreekt hem zelfs aan als 'stomme en dove geest' (vs. 25). Als we bedenken, dat het Nieuwe Testament geest(en) nooit op zichzelf neemt, los van de mens¹⁵, kunnen we dat beter begrijpen. Demonische gestalten leiden niet een eigen leven, maar 'bezetenheid' is een aanduiding van de diepte-dimensie van menselijk lijden.¹⁶ De geest, die dit jongetje kwelt, wordt niet los van hem gezien, maar is geheel verweven met hem. Omdat het jongetje nog op een leeftijd is, dat je niet of nauwelijks praat, wordt de geest 'stom' genoemd.

Wanneer het joch een aanval krijgt, valt hij op de grond, het schuim staat hem om de mond, hij knerst met zijn tanden en wordt helemaal stijf. Het gebeurt overal, vaak ook vlakbij vuur of het water, en zijn ouders hebben al doodsangsten uitgestaan, dat hij ernstige brandwonden zou oplopen of in het water zou vallen en verdrinken. Een verstijfd kind, dat buiten zinnen is, kan zich immers niet bewegen! De nood van de ouders staat ons helder voor ogen.

Nu wordt de ziekte van dit jongetje beschreven in termen van bezetenheid. Hoe wezenlijk is dat eigenlijk? Kun je niet eenvoudig zeggen, dat wij vandaag meer inzicht hebben en dat het een vorm van epilepsie zal zijn geweest? Moeten we echt de manier, waarop mensen toen bepaalde vormen van geestesziekte duidden, overnemen - en zó verstaansbarrières opwerpen voor de mens van vandaag? Dat kunnen we vandaag toch niet geloven?!

Dat is de vraag. Het is alleen al de vraag, omdat er vandaag met name buiten de kerk grote aandacht is voor alternatieve genezers, voor occulte zaken, enz. De paranormaalbeurzen trekken het land door. Kennelijk is er sprake van iets als een verwaarloosde kant van het bestaan. Het verlichte wereldbeeld heeft ook tot een reductie van de werkelijkheid geleid: we zien bepaalde dingen niet meer. Het is dus niet een kwestie van primitief tegenover verlicht, maar van iets anders - wat het nodig maakt dat we onszelf kritisch vragen of we het vandaag wel zo goed zien. K. Berger legt als volgt uit waarom in het Nieuwe Testament geesten als persoon worden voorgesteld: 'omdat men niets weet van zwaartekracht of chemie, verklaart men de in de natuur tot uiting komende orde, regelmaat en "intelligentie" als gehoorzaamheid tegenover een heer.'¹⁷ Dat zijn in de regel 'goede machten', waarmee God de totale chaos en prijsgave aan de macht der duisternis tegenhoudt, maar er kan zich ook iets manifesteren van een destructieve macht die de mens te boven gaat. Bij het woord 'een geest hebben' schrikken wij: we denken aan iets dat bepaalde mensen aangaat, die in de macht van de duivel zijn. In het Nieuwe Testament wordt ieder mens als door machten bepaald gezien - ofwel goede die de menselijke subjectiviteit waarborgen ofwel kwade die de menselijke subjectiviteit wegdrücken.¹⁸ Vanuit ons wereldbeeld zijn we echter geneigd te zeggen: vrij zijn staat tegenover een vorm van niet meer jezelf kunnen zijn, een persoonlijkheidsstoornis of geestesziekte. In zulke woorden hebben we al een streep getrokken tussen 'gezonden' of 'vrijen' en 'zieken' of 'verslaafden', en staan wij aan de goede kant van de streep. Het Nieuwe Testament ziet het anders: de 'bezetenen' laten zien dat de 'vrijheid' van de 'gezonden' aan een uiterst dun draadje hangt, en geenszins gewaarborgd is. M.E. Brinkman heeft opgemerkt, dat 'het Nieuwe Testament door over deze machten te spreken van grote realiteitszin getuigt', en dat 'met een al te snel en lichtvaardig afscheid van deze vorm van mythologisch denken een belangrijk aspect van onze, ook huidige belevingswereld miskend zou

¹⁵K. Berger, *Zit de duivel achter alle kwaad?*, Kampen 2000, p. 32.

¹⁶Vgl. mijn 'Wat heeft dit met ons te maken? Exegetische en hermeneutische overwegingen rond Marcus 5,1-20 met het oog op de prediking', *Theologia Reformata* 40 (1997), p. 294-314.

¹⁷K. Berger, *Wie was Jezus werkelijk?*, Kampen 1996, p.146.

¹⁸G. Theißen, *Urchristliche Wundergeschichten*. Ein Beitrag zur formgeschichtlichen Erforschung der synoptischen Evangelien, Gütersloh 1998⁷, p. 95.

worden.¹⁹ Zou het dus ook kunnen zijn dat het Nieuwe Testament niet een bepaald - antiek - wereldbeeld kritiekloos overneemt, maar de eigen boodschap in termen van dat wereldbeeld brengt, en dus missionair erin binnenbreekt?

Hoe dan ook - ontegenzeggelijk is er op dit punt voor ons sprake van een 'hobbel' in dit bijbelgedeelte, en er is veel aan gelegen het onderscheid tussen het spreken over 'bezetenheid' in dit bijbelgedeelte te onderscheiden van wat in horrorfilms op dit punt gepresenteerd wordt.

Vervreemding (2)

We komen hier ook Jezus tegen. Het is herkenbaar: de mensen keren zich af van de met elkaar kissebissende discipelen en schriftgeleerden en wenden zich tot Jezus. Kennelijk ziet men Hem als anders en verwacht men van Hem méér. De vader verklaart de situatie, door de nood van zijn jongen aan Jezus en ook de onmacht van diens leerlingen aan Jezus voor te leggen. Zijn verwijt treft Jezus zelf, want hij ziet de leerlingen als geheel en al van Jezus afhankelijk; vandaar dat hij zegt: 'Ik heb mijn zoon tot *U* gebracht'.

Jezus antwoordt: 'O, ongelovig geslacht, hoe lang zal Ik nog bij u zijn? Hoe lang zal Ik u nog verdragen?' Dat is taal, die we kennen uit het Oude Testament (Num. 14:11; Deut. 32:20; Ps. 78:8). Ook bij verschillende profeten klinkt uit Gods mond een vraag van die strekking aan Israël. Tot wie richt Christus zich hier? Tot de vader? Ja, maar niet tot de vader alléén. Heeft Hij hier ook zijn discipelen op het oog? Nu, stellig niet hen alléén - de uitdrukking 'geslacht' heeft bij Marcus uitsluitend betrekking op de ongelovige tegenstanders van Jezus. Ik houd het er voorlopig op, dat de vader hier staat voor al diegenen, die op Jezus' komst en prediking met ongelof reageren. Hoopvol is echter, dat Jezus beveelt de jongen bij Hem te brengen en ook met de vader in gesprek gaat.

Wanneer de vader echter zegt: 'Maar als Gij iets kunt doen, help ons en heb medelijden met ons,' reageert Jezus furieus: 'Als Gij kunt? Maar dát is niet het punt! Alle dingen zijn mogelijk voor wie gelooft!'. Het heeft er alles van, dat in die laatste woorden van de vader zijn ongelof tot uitdrukking komt. Ongelof is het jezelf erbuiten te houden, en een beroep op Christus' erbarmen te doen met de toevoeging 'als U het tenminste kunt...'. Maar zó vrijblijvend kun je je niet tegenover Jezus opstellen!

Jezus kan niet zomaar even wat doen... Hij kon in Nazareth 'geen enkele kracht doen', staat in Marcus 6:5 en het daaropvolgende vers verklaart hoe dat komt: vanwege hun 'ongelof'. Ook dat kan een hobbel zijn. Niet omdat we dat niet zouden kunnen geloven, maar juist omdat het zó herkenbaar is, zo modern. Het spreken over een 'stomme en dove geest' roept vervreemding op, omdat het ons confronteert met een zicht op mens zijn, die vreemd is aan ons moderne zelfverstaan. Maar als Jezus macht heeft, is dat positief en voor velen is dat precies het motief om zich tot de bijbel te wenden: om toegang te vinden tot heil en geborgenheid bij Christus, die 'alle macht heeft in hemel en op aarde'. Als we het tot ons laten doordringen, slaat de angst ons mogelijk om het hart: Jézus aan het eind van zijn mogelijkheden?! Anderzijds: dat Jezus iets niet kan, wanneer Hij op ongelof stuit, past wel bij het zicht op Hem, dat Hem vooral ziet als mens. Komen we hier in aanraking met de menselijkheid van Christus, die volgens de Verlichting tot directe herkenning zou moeten leiden? Jezus wordt in zijn mogelijkheden beperkt door het ongelof van een mens. Dat kan zowel herkenning als vervreemding oproepen. Daarbij moeten we niet blijven staan, maar onze gevoelens meenemen en vasthouden bij het horen van het vervolg.

Vervreemding en herkenning (1)

Het vervolg van het gesprek van Jezus met de vader brengt de ontknoping. Als Jezus de vader toevoegt: 'Alle dingen zijn mogelijk voor wie gelooft,' maakt Hij een eind aan alle mistigheid en onduidelijkheid en wordt het helder waar het op vastzit. Maar - hoe bedoelt Jezus dat? Moet die man dat geloof uit zichzelf opdiepen? Ja, zegt E. Drewermann wat ingewikkeld als hij stelt dat het geloof, waarvan hier sprake is niets anders is als het vertrouwen in de macht die van Godswege in een mens werken kan²⁰. Maar als dat de bedoeling van de evangelist is hoeft er geen sprake van vervreemding te zijn; dan is het bij nader inzien een mythologische inkleding van een diepe menselijke mogelijkheid. Als we willen weten of dit ook is wat de evangelist ons wil zeggen moeten we doorlezen, en vragen of zoiets vaker in dit evangelie staat. Dat blijkt inderdaad het geval te zijn. In hoofdstuk 10 horen we van Jezus' ontmoeting met de rijke jongeling. Dan vragen de discipelen: 'Wie kan dan behouden worden?'. En dan zegt Jezus: 'Bij mensen is het onmogelijk, maar niet bij God; want alle dingen zijn mogelijk bij

¹⁹M.E. Brinkman, *Het drama van de menselijke vrijheid*. De ambivalente rol van het christelijke vrijheidsbegrip, (IIMO Research Publication 54), Zoetermeer 2000, p.163v.

²⁰'Der Glaube, von dem hier die Rede ist, ist nichts anderes als das Vertrauen in die Macht, die von Gott her in einem Menschen wirksam werden kann, der selbst sich vom Vertrauen zu Gott tragen läßt.' (E. Drewermann, *Tiefenpsychologie und Exegese*. Band II. Die Wahrheit der Werke und der Worte. Wunder, Vision, Weissagung, Apokalypse, Geschichte, Gleichnis, Olten 1985, p. 135)

God.' Luther heeft gezegd: 'Geloof en God horen bij elkaar, zijn elkaars keerzijde.' Wie geloof zegt, zegt van de mens afzien, helemaal, zegt dus God. Dat houdt in, dat de oppervlakte-vervreemding voortkomt uit een diepe vreemdheid, die eigen is aan het evangelie zelf. We staan hier bij precies dat punt, waar onze onmacht ons te bevrijden uit de macht van zonde en dood onontkoombaar blijkt - en dát punt is ook precies de plaats waar de macht en majesteit van God wil doorbreken in ons leven. Kennelijk kan dat alleen waar we onze onmacht - 'ongelovigheid' noemt de vader het trefzeker - erkennen en ons uitstrekken naar Gods reddende genade in Christus.

Zo helpt Christus de man, door hem te ontdekken aan zichzelf. Eigenlijk is dat nog niet goed uitgedrukt. Waar het om gaat is dat Jezus onontwikkbaar neerzet wie God is in Christus. Niet een God, die is als de goden en hulp biedt als een 'deus ex machina' door ineens op het toneel te verschijnen en iedereen en onder de indruk van zijn goddelijkheid te brengen. Nee, Christus helpt door zijn menszijn. Door mens te worden en ons voor ogen te stellen dat al die metafysica, al die ideeën van ons over God niet deugen. Dat God niet redt door ineens van bovenaf op het wereldtoneel te springen. Want - dan zouden we moeten afwachten. Dan is Gods hulp een loterij met nieten. Maar Hij heeft zich helemaal gegeven in de komst van Christus.

Het is heel belangrijk te zien wat de aard van die menselijkheid van Jezus is. Die ligt bij goed lezen toch op een wat ander punt dan de Verlichting het zag. Het is niet dat Jezus de actieve medewerking van mensen in nood nodig heeft om te bevrijden van geesten, zieken te genezen of doden op te wekken. Nee, het punt is het onderscheid tussen andere wonderdoeners en Jezus, tussen het uit zijn op applaus en bewondering en mensen brengen onder de bevrijdende heerschappij van Hem, die zij rechtens toebehoren en in wiens gemeenschap alleen leven is. Hij staat vóór ons, als ons heil, ons eigen leven. Hij vraagt toegang tot ons hart. Dan moet je niet doen, alsof de bal bij Hem ligt. Het is de vraag aan ons: geloven wij? Want: 'Alle dingen zijn mogelijk voor wie gelooft.' Dát maakt Jezus de vader van de jongen duidelijk in die paar woorden.

Dat is dan voldoende. Het helpt. Het maakt bij de vader de reactie los: 'Ik geloof, kom mijn ongelovigheid te hulp.' Dat herkennen we: de man beseft wat geloven is, namelijk erkennen dat Christus de macht heeft te helpen en ook door de Vader gezonden is om te rédden. Hij beseft óók dat je geloven niet zomaar even 'doet', dat het er zelfs helemaal niet in zit, dat het ervan komt. Hij spreekt over 'ongelovigheid', en dat is: een structureel onvermogen te geloven. Toch gelooft hij en dat dankt hij aan Hem die hij er bij te hulp roept: Jezus.

We horen Jezus de 'onreine geest' 'bestrafen', en hem gebieden: 'Gij stomme en dove geest, Ik beveel u: ga van hem uit en kom niet meer in hem.' En de geest ging 'onder geschreeuw en hevige stuiptrekkingen' - daarmee kennelijk een laatste vergeefs protest uitend - uit de jongen die voor dood blijft liggen. 'Doch Jezus vatte zijn hand, richtte hem op, en hij stond op.' Het is als een opwekking uit de dood. Zó kennen we Jezus weer.

De 'vervreemding' die dit bijbelgedeelte oproept kan niet vermeden worden, maar hoort bij de zaak waar het om gaat. We herkennen die wonderlijke mengeling van geloof en ongeloof, maar de scherpte en precisie die het hier krijgt - dat is nieuw, anders. Als het vervreemding is, dan is die heilzaam, omdat nu volstreckte helderheid geschapen wordt. Op dit punt kan dan ook de herkenning bevrijdend doorbreken. We hoeven ons onvermogen te geloven niet weg te stoppen, we mogen tot God in Christus zeggen: 'Ik geloof, kom mijn ongelovigheid te hulp.' Dit is God, zoals Hij in Christus onder ons is getreden: als Degene die ons opzoekt in ons menszijn en ons door het geloof doet delen in de vrijheid van zijn mens zijn. En dat mens zijn treedt aan het licht in Marcus 14:36, waar Jezus tot de Vader letterlijk hetzelfde zegt als hier klinkt: 'Vader, bij U is alles mogelijk', om dan tot ons heil eraan toe te voegen: 'Doch niet wat Ik wil, maar wat Gij wilt.'

Vervreemding en herkenning (2)

Het is nog niet: eind goed, al goed. In de beslotenheid van een huis, zonder al die meeluisteraars, vragen Jezus' leerlingen Hem: 'Waarom hebben *wij* hem niet kunnen uitdrijven?' Dat is een goede vraag. Als ze hem niet gesteld hadden, zouden ze zichzelf daarmee blootgegeven hebben - dan hadden ze de volmacht die Christus hun had gegeven ontkend, en waren ze ook zelf teruggevallen op het niveau van het ongeloof dat de vader van de jongen ten toon heeft gespreid.

Jezus' antwoord is in alle korthed helder. Hij spreekt over 'dit geslacht', en heeft daarbij het oog op de specifieke geest, zoals die in die jongen huisde. Dit kind kon niet geholpen worden op de manier zoals de discipelen anderen geholpen hebben. Zij hebben geprobeerd hem aan te spreken, zoals het ook 'werkte' bij anderen - maar dat betrof volwassenen of althans aanspreekbare mensen. Dit soort geesten gaat enkel 'door gebed' uit, legt Jezus uit. Maar de discipelen zullen toch óók wel gebeden hebben, zeker toen hun pogingen de jongen te helpen schipbreuk leden?! Stellig, maar het

gaat om het gebed van degene die dit - onmondig - kind voor God vertegenwoordigt, in dit geval dus de vader.²¹

Het roept mogelijk opnieuw gevoelens van vervreemding op - dit is echt een andere wereld. Ontegenzeggelijk staat het haaks op de idee van voor-jezelf-staan, persoonlijk verantwoordelijk zijn. Hier staat de vader voor zijn jongen, en op een andere manier staat Jezus in voor de vader. Het hele kader van moderne autonomie, van mijn onvervreembare identiteit, wordt hier doorbroken. En dát het gebeurt is het evangelie zelf. Als we zó lezen kan en wil vervreemding diepe erkenning en herkenning worden. Zijn we hier niet bij een diep en herkenbaar geheim, namelijk. van het intreden van ouders voor hun onmondige kinderen, zoals dat ten grondslag ligt aan de kinderdoop? Is het niet bevrijdend: weten, dat geloven niets anders is dan je laten aanspreken, dat God dat van ons vraagt - en ook zelf aan ons schenkt?! En dat waar die persoonlijke relatie er nog niet kan zijn, wij geroepen zijn in te staan voor de mensen, die Hij aan onze verantwoordelijkheid heeft toevertrouwd.

1.3.3. *Wat heeft het opgeleverd?*

Bijbel lezen vraagt veel van ons. Goede voorbereiding. Aandachtig, gelovig luisteren. Maar dan kan er ook wat gebeuren. Geen vraag hoeft te worden weggestopt, als we tenminste bereid zijn ons door de bijbel te laten onderrichten en brengen bij de vragen waar het op aankomt.

Zo'n manier van lezen van Marcus 9:14-29 draait niet volautomatisch uit op de vraag naar persoonlijk geloof (de geijkte omslag in veel preken). Evenmin doe je recht aan dit gedeelte, als je er de conclusie uit trekt: 'Kijk eens waartoe geloof in staat is!' Een aantal jaren geleden was dit het thema van een IKON-kerstnachtdienst: 'Jezus - het teken van wat de mens vermag'. Men is stellig niet via grondige bestudering van dit bijbelgedeelte tot de formulering van dat thema gekomen...

Anderzijds - ook een manier van lezen die zonder problemen aanvaardt dat er boze geesten zijn en dat die uitgedreven moeten worden, blijkt niet te passen op de tekst. Als ik Marcus 9:14-29 goed heb begrepen moeten we niet over geesten op zichzelf spreken, maar beseffen dat het gaat over wat in een mens omgaat. Wat hier gebeurt, is dat Christus de boze geest 'beveelt'. Er is iemand, die sterker is dan alles wat een mens definitief stuk kan maken en Hij brengt deze jongen als het ware uit de dood tot het leven. Het is niet een mirakel zoals gebedsgenezers voor zichzelf claimen. Het is een belofte voor hen die eronderdoor dreigen te gaan als ze anderen om hen heen zien, die uitzichtloos, van zichzelf vervreemd, lijden. Het is een teken dat naar Gods toekomst wijst. En dat we dus Jezus niet moeten zien als iemand die vaag hoog boven ons uit torent, heeft Marcus net even eerder al laten zien in zijn beschrijving van de genezing van een blinde (Marc. 8:22-26). Jezus 'doet dat niet even'. Je hoort Hem gespannen vragen: 'Zie je iets?' De blinde is buiten zichzelf - hij ziet de mensen als bomen wandelen. Maar zó geneest Jezus niet - Hij geeft speeksel, bloed, levenskracht. En dan is het niet in één keer goed en gaaf. Dat is toekomstmuziek. Maar die klinkt al hier als Jezus de man nog eens de handen oplegt en hij duidelijk ziet en hersteld is.

Hier gaat het om waar een mens toe geroepen is: geloven. Geloven, als enige toegang tot Gods reddende nabijheid in Christus. Als we door de 'schillen' van vervreemding heen luisteren wordt het ineens heel herkenbaar: wat is dat moeilijk - geloven! 'Ik geloof, kom mijn structurele onvermogen om te geloven te hulp!' Maar meer dan de moeite is Jezus, die de genade van God is, heel werkelijk, van buiten komend, tot geloof brengend wie zijn of haar diepste ellende - precies in het onvermogen te geloven - erkent..

1.4. *Beleven - maar hoe?*

De inzet van deze bijdrage was de vraag van de beleving in een tijd, waarin we niet zitten wachten op 'grote verhalen'. We hebben gekeken hoe je met de bijbel kunt omgaan. De rode draad was dat het niet nodig is allerlei hulplijnen te trekken om de actualiteit en relevantie van de bijbel weer wat naar boven te halen. Het is voldoende de bijbel zelf serieus te nemen, zoals hij zich aandient. In de tekening van 'verlies' en 'winst' van het nieuwere bijbelonderzoek hebben we gezien hoe E. Talstra in de methodische bezinning een tendens waarneemt: we moeten vroeg of laat een keuze maken. Dat is niet zo opzienbarend trouwens - de bijbel is er naar toe geschreven (Joh. 20,31). De keuze waar het om gaat is of je door de woorden heen je aan Jezus Christus toevertrouwt, en 'gelovende, het leven hebt in zijn naam'. Maar 'geloven' is niet zo simpel als het soms wordt voorgesteld. De bijbel is geen plaatjesboek met voorbeelden van hoe je dat doet: geloven. Het is een 'vreemd' boek, en daarmee bedoel ik dat je vervreemding ervaart als je de bijbel als handleiding voor doe-het-zelvers leest. Maar als we die vervreemding ervaren blijkt dat nu juist hoopvol te zijn, merkten we in Marcus 9:14-29.

²¹Vgl. F.G. Lang, 'Sola gratia im Markusevangelium. Die Soteriologie des Markus nach 9,14-29 und 10,17-31', in: J. Friedrich, W. Pöhlmann & P. Stuhlmacher (Hrsg.), *Rechtfertigung*. Festschrift für Ernst Käsemann zum 70. Geburtstag, Tübingen 1976, p. 321-337.

Wanneer we door de 'zure appel' heen bijten komen we uit bij God die in Christus gemeenschap met ons zoekt.

In de inleiding verwees ik naar een serie bijbelstudies over 1 Johannes, waarin men liet liggen wat de mens van vandaag niet direct leek aan te spreken. Mogelijk hebben die studies veel mensen direct aangesproken. Maar of ze ook mensen geholpen hebben om werkelijk toegang te vinden tot deze brief, en tot andere delen van de bijbel? Wie de directe beleving zoekt, zal een kleine bijbel overhouden. Diezelfde brief van Johannes geeft ons trouwens een sleutel hoe met die vraag naar de beleving om te gaan. Ik denk dan aan die - mijns inziens fundamentele - inzet van de eerste Brief van Johannes. De verzen 1-4 kun je opvatten als een leeswijzer bij het evangelie. Het is alsof je door een vrucht heen boort naar de kern en er aan de andere kant weer uitkomt. Het begint bij 'horen', dan gaat het naar 'zien', vervolgens 'aanschouwen' en 'tasten', dan komen we weer de werkwoorden 'zien' en 'horen' tegen. Dat is dus wezenlijk, van welke kant je ook komt. 'Horen'. 'Hoor Israël'. Maar het gaat niet om aanhoren van een theorie of van wetenswaardigheden of wat dan ook - maar om een 'horen' dat ons ook het nodige doet zien, aanschouwen en 'tasten'.

Stellig wordt hiermee de unieke positie van de ooggetuige van Gods komen in Christus aangeduid. Die is een gegeven. We zullen hebben te ervaren, dat de weg naar de directe beleving ons niet openstaat. Echter - het was voor die ooggetuigen evenmin een begaanbare weg, zoals Marcus 9 laat zien! Men hoort, ziet, aanschouwt en tast ... het Woord des levens, dat het leven tegenwoordig stelt dat bij de Vader was en ons is geopenbaard. De beleving is een beleving van de genade, kracht en majesteit van dat Woord. Langs die weg komt er gemeenschap tot stand. Mensen blijven niet buiten staan, maar er geschiedt verkondiging, proclamatie, uitleg van dat Woord, en die brengt mensen tot de verzuchting: 'Ik geloof, kom mijn ongelovigheid te hulp!'

Hoofdstuk 2

De bijbel en het kleine verhaal

Gezamenlijk bijbellezen in een postmoderne cultuur

R. de Reuver

Het gebeurde tijdens een bijbelstudieavond, waarop de deelnemers met elkaar een stukje van een de profetieën van Jesaja over de Knecht des Heren hadden gelezen. De gespreksleidster had nauwkeurig de tekst en de context, waarin de profetie voor het eerst had geklonken, onderscheiden. Ook had ze er nadrukkelijk voor gekozen de eigen ervaringen van de kringleden aangaande onderdrukking, onrecht en schuld aan de orde te stellen. Het was een boeiend en existentieel gesprek geworden doordat de werelden van de bijbeltekst en van de kringleden zelf met elkaar in gesprek raakten. Het bevrijdende van God, die door 'een knecht' zijn volk redt, was voelbaar. Zeker toen het gesprek werd toegespitst op dé Knecht des Heren: Jezus, in wie God mensen redt.

Een van de deelnemers had die avond niet zoveel gezegd. Het gesprek had hem zo geraakt, dat hij niet de goede woorden wist te vinden om zich te uiten. Ter afsluiting van de avond hield de kringleidster een evaluerende ronde. Ieder werd gevraagd iets te zeggen over wat hem of haar die avond had aangesproken. Ook de stille deelnemer kreeg de beurt. Wat hem had aangesproken? Dat over die Knecht des Heren. Ook hij zou graag bij Hem willen horen, maar hij was nog niet gedoopt. Vandaar z'n vraag: 'ik zou zo graag - snel - gedoopt willen worden!'

Wat moest de gespreksleidster zeggen? Prachtig natuurlijk dat deze man gedoopt wilde worden, maar kon dat zomaar? Van het christelijk geloof wist hij nog maar heel weinig. Zou het niet beter zijn dat hij eerst een jaartje belijdeniscatechisatie zou volgen om wat meer over het geloof te leren en opdat hij een meer verantwoorde keuze zou kunnen maken? In de volharding blijkt immers of zo'n vraag de emotie van het moment is of het werk van de Geest. Toch had de kringleidster geen vrede met dit keurige kerkelijke antwoord. Immers: het zal je maar gebeuren dat de woorden van de bijbel zo tot je spreken, dat ze je inwinnen. En het zal je maar gebeuren dat een authentieke geloofservaring, opgedaan in een ontmoeting met een bijbeltekst, door een kerkelijke traditie op sterk water wordt gezet, op hoop van zegen dat het geloof de winter overleeft.

2.1. Een ontmoeting

Wat bij de bijbelstudie gebeurde doet mij denken aan de ontmoeting van Filippus en de kamerling uit Morenland (Hand. 8:26-39). Een klein verhaal, waarin de Schrift opengaat en de Heilige Geest zowel de kamerling als Filippus op nieuwe wegen leidt. Niet langer vult een onbestemd zoeken of teleurstelling wegens een mislukte missie in Jeruzalem het hart van de man uit Ethiopië, maar blijdschap als vrucht van de Geest (Gal. 5:22). Tegelijkertijd laat de Geest Filippus inzien dat er geen enkele belemmering is om deze heidense man te dopen. De kamerling behoeft blijkbaar niet eerst in het harnas van de kerkelijke traditie geperst te worden. Integendeel: de Heilige Geest gebruikt de kerkelijke instelling als instrument van zijn vreugde, zodat Filippus de kamerling zonder enige aarzeling doopt.²²

Waar de Geest de bijbel openlegt, kan in een ontmoeting blijkbaar verrassend veel gebeuren, zowel met buitenstaanders als met kerkmensen. We zien het in Handelingen 8 en kunnen dit actualiseren met verschillende kleine verhalen van christenen uit onze tijd. Niet het grote verhaal van de kerkelijke praxis, christelijke gewoonte en traditie, maar momenten van ontmoeting, geleid door de Geest van God, zijn de bron van geloof en vreugde. In dit hoofdstuk willen we dit verrassende gebeuren illustreren vanuit een viertal kleine verhalen uit het evangelie van Marcus. Deze verhalen willen we lezen als ontmoetingsplaatsen van de lezer van de (bijbel)tekst en de hoofdfiguur om wie het in deze teksten gaat: Jezus Christus (Marc. 1:1). Hieraan vooraf wordt eerst een verantwoording gegeven van de te volgen leeswijze.

2.2. Postmodern bijbellezen

---

²² Dat Filippus de kamerling doopte is zeer uitzonderlijk. Een heiden, en dan nog wel een gesnedene, gecasteerde, telde in Israël niet mee. Volgens Deut. 23:1 was hij in Israël niet welkom. In het bijbelgedeelte is voor de doop een vers tussen haakjes toegevoegd (vers 37), waarin de kamerling het geloof in Jezus belijdt. C.H. Lindijer schrijft in zijn commentaar hierbij: 'Men kan zich voorstellen dat dit vers toegevoegd is door iemand die vond dat het allemaal wat vlug en makkelijk ging', *Handelingen van de Apostelen I* (serie: *Prediking van het Nieuwe Testament*), Nijkerk 1990³, p. 226.

In dit hoofdstuk zijn we op zoek naar een manier waarop we in deze postmoderne cultuur gezamenlijk de bijbel kunnen lezen. Centraal hierbij staat de ontmoeting van de bijbellezer en Hem om wie het in deze teksten gaat. Drie zaken zijn bij deze wijze van bijbellezen van groot belang.

2.2.1. Het voorgegeven: Woord van God

In *Uitgedaagd door de tijd* is betoogd dat het om contextuele noodzaak en uit bijbelse overtuiging goed is te kiezen voor communicatie van het evangelie in klein-verhaal-vorm.²³ Vooronderstelling hierbij is dat het in deze communicatie gaat om een ontmoeting tussen de lezers van het bijbelverhaal en de auteur hiervan. Dit gebeuren is relationeel en bestaat uit verschillende componenten. De eerste is die van de bijbeltekst zelf en van de context waarin deze tot stand is gekomen. De tweede is die van de lezer en van de context waarin deze zich bevindt.

In onze cultuur heeft het besef breed post gevat dat ieder kennen afhankelijk is van een bepaalde vooronderstelling. Vooronderstellingen, of vooroordelen zijn niet langer verdacht, maar wezenlijk voor het verstaan van de werkelijkheid en voor het zoeken naar waarheid.²⁴ Hierdoor is er alle ruimte om juist in onze tijd de bijbel te lezen, vanuit het besef dat door een veelheid van mensenwoorden heen God zelf aan het woord komt. Daarom ook wordt de bijbel Woord van God genoemd. Nu is dit niet zo omdat de kerk dit stelt, maar omdat de bijbel zelf zich zo laat gelden. Uit ondervinding ervaren mensen door 'een getuigenis van de Geest in onze harten'²⁵ de bijbel als Woord van God. Wie de bijbel ter hand neemt, zal ontdekken dat het een sprekend boek is: God neemt het woord. Vanuit dit uitgangspunt wordt de bijbel gelezen en verdient als een uniek boek alle aandacht.

2.2.2. Een relationele ontmoetingsplaats

De bijbel is dus het boek waarin God spreekt. Maar dit spreken van God door zijn Woord heeft wel een heel eigen karakter. De bijbel is geen boek van boven de tijd uitgaande eeuwige waarheden, maar ontmoetingsplaats van de levende God. In een veelheid van verschillende bijbelboeken, van verschillende auteurs uit verschillende tijden treedt God mensen tegemoet. God spreekt op velerlei wijzen. De bijbel is Woord van God, in verschillende kleine verhalen.

De huidige cultuur honoreert menselijke kleine verhalen. De winst van dit postmoderne accent ligt in de argwaan voor allesomvattend systemen. Alsof de werkelijkheid vanuit één optiek te duiden zou zijn.²⁶ Mede door deze culturele ontwikkeling is er meer oog gekomen voor het persoonlijke karakter van waarheid. Zij ontstaat in ontmoeting en is persoonlijk en relationeel van karakter.²⁷ Dit inzicht is van groot belang voor het lezen van de bijbel. We zagen reeds dat in de bijbel God zelf als de Spreekende aan het woord komt. Via zijn woorden wil Hij mensen ontmoeten. Juist dit ontmoetingskarakter van de bijbel schept ruimte voor de eigen ervaringen van de bijbellezer. Immers, niet alleen de lezer leest de bijbeltekst, maar de bijbeltekst leest ook de lezer. De bijbelwoorden leren de lezer zichzelf en de wereld om hem heen met nieuwe ogen zien. Niet alleen de bijbeltekst, maar ook de ervaringen die aan deze tekst ten grondslag liggen, gaan het gesprek aan met de lezers en zijn levenservaringen.²⁸ Deze ontmoeting, vanuit de gelovige weergave van een gebeuren door middel van de bijbeltekst, wil de lezer leren leven in geloof, hoop en liefde.²⁹

Nu is de bijbel een bibliotheek van boeken, geschreven door verschillende auteurs uit zeer uiteenlopende tijden en culturen. Deze grote verscheidenheid aan gedichten, verhalen, brieven,

---

²³ W. Dekker, P.J. Visser (ed), *Uitgedaagd door de tijd. Christelijke zending in een postmoderne samenleving*, Zoetermeer 2000, p. 243.

²⁴ Zie *Uitgedaagd door de tijd*, m.n. hst. 2, p. 42-51.

²⁵ Art. 5 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis stelt dit innerlijk getuigenis van de Geest tegenover het leergezag van de Rooms Katholieke Kerk. We geloven dat de bijbel Gods Woord is 'en dat niet zozeer omdat de Kerk ze aanvaardt en als zodanig erkent, maar bovenal omdat de Heilige Geest ons getuigenis geeft in onze harten, dat zij van God zijn.'

²⁶ C. Graafland noemt als winst dat niet alleen de grote verhalen maar ook het groot-doen van de rationeel-empirische werkelijkheidsbeleving heeft afgedaan. Hierdoor is er zijns inziens ook ruimte gekomen voor een bijbels holisme, *Bijbels en daarom gereformeerd*, Zoetermeer 2001, p. 103.

²⁷ Zie mijn bijdrage in *Uitgedaagd door de tijd*, p. 239-242.

²⁸ E.R. Jonker heeft in zijn prachtige boek *Aan het Woord komen. Hoe gemeenteleden van 17 jaar en ouder in gesprek raken met de Bijbel. Bouwstenen en gebruiksmateriaal*, Zoetermeer 1992, dit getypeerd met het woord 'interrelatie'. Hij verstaat hieronder zowel de verbinding als het verschil tussen de wereld van de tekst en de wereld van de bijbellezer (p. 88). Het theoretische deel van zijn boek is voor ons thema zeer lezenswaardig (p. 20-94).

²⁹ Jonker wijst hierbij op de oude viervoudige zin van de bijbeltekst: de letterlijke zin leert wat er is *gebeurd*, de allegorie wat te *geloven*, de morele betekenis leert hoe uit *liefde* te handelen en de anagogische zin laat zien met welke toekomstverwachting, *hoop*, te leven, *a.w.*, p. 24-25.

kronieken enz. onderstreept het veelzijdige van het Woord van God. Blijkbaar is het spreken van God niet in een enkel boek of genre te verwoorden. Vele genres en auteurs zijn nodig om het spreken van God te vertolken in heel verschillende klein-verhaal-vormen. De bijbel is als boek niet een groot verhaal, niet één roman of één kroniek, maar een verzameling van kleine verhalen, novellen, gedichten, kronieken, brieven en evangeliën die alleen tezamen het grote verhaal van de ontmoeting van God en mens vertellen. De bijbel is een ontmoetingsruimte met vele verschillende vertrekken, waarin de woorden van God in mensentaal tot spreken komen. Oog hebben voor de veelheid van de kleine verhalen waar de bijbel uit bestaat, is dan ook geen aanpassing aan de tijdgeest, maar noodzakelijk om het eigen karakter van de bijbel en van het spreken van de Here God te begrijpen. Hij spreekt inclusief alle historische en menselijke bepaaldheid en beperktheid.³⁰ Hij is immers een God van mensen. Zijn spreken is van alle tijden en bedoeld voor alle mensen.

2.2.3. Het horen van de stem van de Ene

Ook al is de bijbel een boek waarin God op heel verschillende wijzen tot mensen spreekt, toch klinkt in elk afzonderlijk bijbelboek dezelfde stem, die van de Here God. Hoe verschillend het spreken van God ook is, het is wel het spreken van een Persoon uit één stuk. De bijbel legt getuigenis af van zijn authenticiteit en uniciteit, van zijn grote en unieke Naam.

De waarden van authenticiteit en uniciteit van een persoon zijn in de huidige cultuur van groot belang. Het accent op het kleine verhaal van een persoon, opgesteld in een bepaalde situatie en tijd, vraagt om een heldere en consistente authenticiteit. Mensen die met twee monden spreken, in de ene situatie zo en in een andere weer anders, beoordelen wij als onbetrouwbaar. En mensen die niet echt zijn maar een rol spelen, zijn mensen waar we nooit van weten hoe en wie ze nu echt zijn. Zij zijn geen personen die we snel vertrouwen. De (post)moderne cultuur waardeert authenticiteit en jezelf-zijn dan ook hoog. Zij gelden als voorwaarden voor echt persoon zijn en zijn noodzakelijk om elkaar te kunnen vertrouwen.

Juist deze waarden uit onze cultuur kunnen ons helpen de bijbel goed te lezen. Echt en goed lezen brengt de lezer in contact met God. Het doel van deze ontmoeting is een zichzelf verstaan van de lezer, als kind van God, waardoor geloof, hoop en liefde³¹ in het leven van de lezer kunnen opbloeien en groeien. Het is goed om deze doelstelling bij het lezen van de bijbel scherp voor ogen te houden. De bijbel kan immers op verschillende wijzen en vanuit verschillende motieven gelezen worden. Een historicus leest de bijbel om gegevens te vinden voor de reconstructie van oude gebeurtenissen, terwijl een filosoof dit doet om waarheid en wijsheid te vinden. Binnen de gemeente van Christus wordt de bijbel gelezen naar de oorspronkelijke bedoeling van de verschillende auteurs, en door hen heen, van God zelf. Bij dit lezen gaat het om een ontmoeting met de levende God, opdat de lezer tot geloof en vertrouwen in Hem komt.³² Niet voor niets lezen we talloze malen in de bijbel: 'zo zegt de HERE', 'en God zei...', 'luidt het woord des HEREN', of 'Jezus zei...'

Kortom: de bijbelwoorden willen stem geven aan het spreken van die Ene, opdat de lezer zal horen en in vertrouwen en geloof zal leven. Om deze reden kan de bijbelkring goed getypeerd worden als ontmoetingsplaats. Een plaats waar verschillende leden van de gemeente elkaar ontmoeten om vanuit hun levens-, en geloofservaringen via de bijbeltekst oude geloofsgetuigen met hun levens-, en geloofservaringen te ontmoeten, waardoor er ruimte komt voor het spreken van de levende God.

De bijbel zelf is nadrukkelijk met dit oogmerk geschreven. Soms zegt een bijbelschrijver hier expliciet iets over. Johannes bijvoorbeeld. Aan het einde van zijn evangelie schrijft hij nadrukkelijk, dat hij lang niet alles heeft opgeschreven. Het gaat hem er niet om dat zijn lezers precies zullen weten hoe het hele leven van Jezus eruit gezien heeft, maar dat zij zullen geloven dat Jezus de Christus is, de Zoon van de levende God, en opdat zijn lezers het leven zullen hebben in zijn naam (Joh. 20:30-31). En Paulus schrijft in de brief aan de Romeinen, dat alles geschreven is opdat de lezers door volharding en door de vertroosting van de bijbelwoorden, de hoop zouden vasthouden (Rom. 15:4).

Hoewel de bijbel een boek is vol kleine verhalen, is de bijbel wel een eenheid. Het is een boek waarin de stem van de ene en unieke God van Abraham, Izaäk en Jakob te horen is. Die God die in Jezus

---

³⁰ Graafland, *Bijbels en daarom gereformeerd*, p. 60. Voor Graafland is dit de reden om de bijbel niet (langer) te lezen vanuit het voorgegeven kader van de geloofsleer zoals de belijdenisgeschriften deze verwoordt, (p. 70) maar in een relationeel kader met de Schrift als getuigenis van de Geest (p. 72). Dit vraagt de houding van 'een gelovig kind van de Here', dat wil leren volharden 'Hem op Zijn Woord te geloven' (p. 94). Door deze nieuwe leeswijze komt Graafland tot een verrassend en vernieuwend spreken over God en Jezus (p. 113-139 en 140-180).

³¹ We sluiten hier aan bij de klassieke viervoudige schriftzin, zie noot 8. We lezen de bijbelwoorden via wat gebeurd is, om geroepen te worden tot geloof, hoop en liefde.

³² Van de Beek stelt 'door veel met de bijbel, als ontmoetingsplaats van Hem en mij bezig te zijn, groeit de relatie', *Gespannen liefde. De relatie van God en mens*, Kampen 2000, p. 28.

vlees en bloed geworden is. De bijbel geeft stem aan deze God, met het doel de lezer voor Hem in te winnen. De lezer zelf is met zijn ervaringen hierbij helemaal in het geding. Hij is medebepalend voor het verstaan van de bijbeltekst. Immers in een ontmoeting gaat het altijd om twee of meer personen. Vanuit deze vooronderstelling zouden we zelfs de bijbel een persoon kunnen noemen,³³ doordat God zelf als Persoon op verrassende en unieke wijze erin aan het woord komt.

Deze bepaling van de bijbel is van groot belang voor het lezen van de bijbel. Het slijpt de glazen van de bril, waardoor de bijbel wordt gelezen. De kerkvader Augustinus (354-430) was zich hier al zeer goed van bewust. In de veelheid van bijbelboeken gaat het volgens hem om het ene principe van de tweevoudige liefde, namelijk de liefde tot God en tot de naaste.³⁴ Iedere ontmoeting, via de woorden van de bijbel, van God en de lezer van de bijbeltekst zag Augustinus staan in het teken van de opbouw van deze liefde. Voor hem was dan ook iedere bijbeltekst dienstig aan de opbouw van de liefde. Immers God is liefde (1 Joh. 4:16).

Het is niet om het even door welke bril men de bijbel leest. Vanuit een theologisch model, waar rationaliteit van moderne of orthodoxe snit als model wordt gehanteerd, leest men anders dan vanuit een relationeel kader. Recent heeft C. Graafland laten zien hoe in de gereformeerde orthodoxie een bepaalde rationaliteit het bijbellezen bepaalt. Hij stelt dat men hier vanuit de vastgelegde leer, verwoord in de belijdenisgeschriften, de bijbel leest. De belijdenisgeschriften functioneren hierbij als toegangsweg tot de bijbeltekst, waardoor de bijbel niet voldoende ruimte krijgt om voluit te kunnen spreken. Graafland illustreert dit met voorbeelden uit het spreken over God en over Jezus. Vanuit het concept van de onveranderlijkheid van God, kan er nauwelijks sprake zijn van berouw en omkeer van de Here God, terwijl de bijbel dit wel nadrukkelijk tekent. En vanwege een massieve nadruk op de godheid van Jezus is het welhaast onmogelijk te spreken over de twijfel, onzekerheid en angst van Jezus, als Zoon van God. Op deze wijze wordt de bijbel verwoerd vanuit een massief leerstellig systeem, en functioneert de belijdenis als een blokkade voor het verstaan van de bijbel.

2.2.5. Positiebepaling

Juist de postmoderne cultuur opent ons de ogen voor het tekort van louter rationele kaders en voor de meerwaarde van relationele kaders voor het verstaan van waarheid. Voor het lezen van de bijbel is dit van groot belang. Nu is dit accent niet nieuw. In de bijbel zelf komen we de aanzetten voor deze wijze van lezen al tegen. Naast de oecumenische kerkvader Augustinus had ook de reformator Luther (1483-1546) een leesbril met persoonlijk geslepen glazen. 'Was Christum treibet', wat tot Christus - en het geloof - leidt, daar ging het hem om in het lezen van de bijbel. Vanuit deze overtuiging kon Luther betrekkelijk vrij met de bijbeltekst omgaan en bepaalde bijbelboeken zelfs kritiseren. Bij het lezen van de bijbel ging het hem immers om de ontmoeting met God, die zich in Christus laat kennen. Door de bijbelwoorden heen roept Hij de lezer tot (persoonlijk) geloof in Christus. Deze relationele - bevindelijke - wijze van lezen is primair niet gericht op bevestiging van een objectieve geloofsleer of op het verwerven van historische feiten als grond voor waarheid, maar op het horen van de stem van de Ene, die door zijn woord op verschillende wijzen tot mensen spreekt, opdat de lezer het leven zal vinden in zijn naam.

Samenvattend kan gesteld worden dat de bijbel als klein verhaal gelezen kan worden, vanuit de vooronderstelling dat:

- de bijbel wordt gelezen vanuit het voorgegeven dat dit het Woord van God is (2.2.1);
- de bijbel wordt gezien als een ruimte waar de Here God mensen uit heel uiteenlopende tijden, plaatsen en culturen wil ontmoeten. In de ruimte van de Schrift ontmoeten de wereld van de tekst en de wereld van de bijbellezer elkaar, zodat het tot unieke ontmoeting met God zelf kan komen (2.2.2);
- in de bibliotheek van bijbelboeken, door alle kleine verhalen heen, de ene en unieke stem van de Here God klinkt. De lezer wordt door deze stem geroepen tot geloof en vertrouwen in God, tot hoop op zijn Koninkrijk en tot zijn liefde die in Christus vlees en bloed geworden is (2.2.3).

2.3. De kleine verhalen van Marcus

Hoe kan het bovenstaande nu in de praktijk vorm krijgen? We illustreren dit aan de hand van een viertal gedeelten uit het evangelie naar Marcus. Het is niet de bedoeling een uitgebreide exegese van de drie bijbelgedeelten te geven. De bedoeling is te laten zien hoe in een postmoderne cultuur de bijbel binnen de gemeente van Christus gelezen kan worden. Het eigene van de voorgestelde wijze van lezen, waarbij het gaat om een unieke ontmoeting van de lezer met God in de ruimte van de bijbel

³³ Jonker spreekt over de Schriften als persoon, omdat zij een eigen werkelijkheid vertegenwoordigen en een eigen evidentie bezitten, waar de lezer nooit over kan beschikken. *Aan het Woord komen*, p. 71.

¹² Augustinus, *De Doctrina christiana* 1,35-36. Geciteerd door H.W. de Knijff, *Sleutel en slot. Beknopte geschiedenis van de bijbelse hermeneutiek*, Kampen 1980, p. 23, 27.

als ontmoetingsplaats, zal aan de hand van de bijbelgedeelten worden geïllustreerd. Het onderstaande geeft een concrete beschrijving vanuit de bovenstaande overwegingen, van een aantal bijbelstudies vanuit het evangelie naar Marcus.

We beginnen met enkele inleidende opmerkingen over het evangelie naar Marcus, waarna er drie pregnante gedeelten uit het evangelie volgen: Jezus in de synagoge van Kapernaüm (1:21-28); God bij wie alles mogelijk is (10:17-27); het postscriptum van Marcus (16:9-20). Voor deze gedeelten zouden ook andere gekozen kunnen worden. Het is onze overtuiging dat ieder klein verhaal uit de bijbel kan functioneren als ontmoetingsruimte tussen God en mensen.

2.3.1. Een open en veelbelovende start, Marcus 1:1

De keuze voor het evangelie naar Marcus is niet willekeurig. Juist voor mensen uit onze postmoderne cultuur is dit evangelie om verschillende redenen toegankelijk. In korte, soms staccato aandoende zinnen en gedeelten laat Marcus verschillende plaatjes van Jezus zien, zonder hier erg veel bij te vertellen. Dit evangelie is bijna een stripboek-in-woorden, waardoor er veel ruimte is voor associatie en inleving. Het evangelie van Marcus is waarschijnlijk het oudste van de vier evangeliën waardoor we dus met een 'oude bron' te maken hebben. Het is boeiend om bijna achter de kerkelijke traditie terug te gaan, naar een van de oudste kleine verhalen over Jezus. Bovendien schreef Marcus als christen zijn evangelie voor 'buitenstaanders', voor mensen die nagenoeg niets van Jezus wisten. Via de geschreven plaatjes moet ieder zelf maar ontdekken wat het betekent dat Jezus de Christus is. Marcus schreef zijn evangelie niet als een dagboek in de tijd dat hij met Jezus optrok, maar vanuit wat hij later over Jezus hoorde. Zoals een schrijver een boek schrijft met veel hartstocht over iemand die hij bewondert schrijft Marcus zijn goede bericht over de Messias: Jezus. Zijn informatie heeft hij waarschijnlijk voor het grootste deel uit de mond van Petrus ontvangen.³⁵

Zonder inleiding maakt Marcus de aard van zijn geschrift duidelijk: 'Begin van het evangelie van Jezus Christus' (1:1). Over Jezus gaat het dus in dit boekje. Jezus die de Christus wordt genoemd. Wat dit inhoudt vertelt Marcus niet. Om een antwoord op deze vraag te vinden moet men zijn goede bericht (= evangelie) ter hand nemen. Eén ding is vanaf het begin duidelijk: het gaat om een belangrijk persoon. Evangeliën werden in die tijd alleen over bijvoorbeeld keizers geschreven en bovendien noemt Marcus Jezus direct Christus, Messias. Deze titel was geladen en werd door velen geclaimd. Bovendien was deze aanduiding politiek niet ongevaarlijk, omdat velen in en buiten Palestina de Messias zagen als de persoon die het verzet tegen de Romeinen zou leiden. Kortom: een spannende en veelbelovende start, die veel verwachtingen schept. Een uitdagend begin, ook voor mensen in de 21^e eeuw, doordat Marcus met dit opschrift de aandacht van zijn lezers direct trekt. De pretentie is hoog. Wie en hoe zal deze Messias blijken te zijn? En hoe zal zijn verhaal zijn?

Aan het begin van de bijbelkring is het boeiend om, na ter inleiding iets over Marcus en zijn evangelie gezegd te hebben, te beginnen bij de verwachtingen van de bijbellezers zelf. Wat roept dit opschrift van Marcus over Jezus bij hen op? Men kan dit doen door de lezers een nieuwsfoto te laten kiezen aan de hand waarvan zij kunnen vertellen wie Jezus volgens hen is. Op deze manier wordt de eigen ervaring van de leden van de kring gericht op een concrete ontmoeting met elkaars beelden van Jezus, en met die van het bijbelgedeelte.

Bewust wordt hier niet gekozen voor een inleiding, waarbij de uitdrukking Jezus Christus wordt uitgelegd, vanuit het gehele evangelie of zelfs volgens het gehele Nieuwe Testament. Op deze wijze zou namelijk de ontmoetingsruimte direct worden ingeperkt. Hoe exegetisch verantwoord dit ook is, als methode voor bijbelstudie voldoet het niet doordat de eigen ruimte van associatie en het op zoek gaan naar de eigen ervaring met Jezus Christus hierdoor wordt overstemd. Deze methode doet dan ook afbreuk aan een bijbelstudie als ontmoetingsruimte. Bovendien blokkeert zij door een dergelijke massieve inzet voor vele postmoderne lezers het gesprek. Het doorslaggevende argument om zo niet te beginnen geeft Marcus zelf. Ook hij doet het anders. Hij legt direct zijn papieren op tafel, zodat direct duidelijk wordt om wie het hem te doen is. Maar welke consequenties dit heeft en wat dit voor zijn lezers betekent, moeten de lezers zelf ontdekken vanuit de volgende plaatjes die hij laat zien. Deze open en veelbelovende start laat ruimte aan de lezers om zichzelf in de ontmoeting te plaatsen en met Marcus mee op ontdekkingsstocht te gaan.

2.3.2. Wat is dit? Marcus 1:21-28

Nadat Jezus is gedoopt, de beproeving in de woestijn heeft doorstaan en zijn eerste leerlingen heeft geworven, begint zijn eerste optreden. Als een echte leraar van Israël begint Hij zijn publieke optreden in een synagoge. Om iets van het verrassende van dit bijbelgedeelte invoelbaar te maken, kan men, na een korte inleiding, de deelnemers van de kring vragen wat volgens hen in een eerste bericht over

³⁵ Om deze reden heeft J. van Bruggen zijn commentaar op dit evangelie genoemd: *Marcus. Het evangelie volgens Petrus* (Serie: *Commentaar op het Nieuwe Testament*), Kampen 1988.

het optreden van Jezus aan de orde zal komen. Waar zal zijn eerste toespraak over gaan? En wat zal Marcus nog meer te vertellen hebben over deze eerste preek van Jezus? Zo worden de deelnemers uitgenodigd hun eigen verwachtingen over Jezus te verwoorden en met elkaar te delen. Hierna is het spannend om het bijbelgedeelte te gaan lezen en te zien wat Marcus te vertellen heeft.

Voorafgaande aan de gezamenlijke lezing is het goed iets te verduidelijken ten aanzien van de 'mens met een onreine geest' (vers 23). De onreine geest staat tegenover de Heilige Geest die op Jezus is neergedaald (1:10). Hierdoor staan direct in dit eerste optreden van Jezus twee werelden tegenover elkaar: een onreine, demonische en een heilige, die van God. Hoe zal dit aflopen? Bovendien is het boeiend om bij het lezen de verschillende deelnemers zich te laten inleven in de man met de onreine geest, de omstanders, de schriftgeleerden - beroepstheologen van die tijd - en de discipelen van Jezus.

Als tweede moment van de avond kan nu de bijbeltekst gelezen worden. Alles is in gereedheid om de ontmoetingsruimte van de tekst te betreden. Het is wel zaak de bijbeltekst zo te lezen, dat het gebeuren als het ware wordt meebeleefd en invoelbaar is. Om dit te bereiken kan men na het lezen van het bijbelgedeelte de deelnemers vragen in stilte na te gaan wat dit gedeelte vanuit hun optiek met hen heeft gedaan. Wat riep het bij mij als schriftgeleerde, zieke man, omstander of discipel van Jezus op? Na dit moment van bezinning is het boeiend om deze emoties met elkaar te delen en hierna de balans op te maken van de geladenheid van dit gedeelte. Hierna kan de vraag, die in het gedeelte zelf wordt gesteld, worden gedeeld: 'wat is dit?' (vers 27). Herkennen de deelnemers deze vraag? Wat zou men erop antwoorden, en wat vindt men van de uitleg die in de bijbeltekst wordt gegeven ('Een nieuwe leer met gezag')?

Als derde moment moet de ontmoeting met het bijbelgedeelte worden verdiept doordat de gespreksleider enige (exegetische) informatie verschaft over 'terstond' bij Marcus (vers 21,23,28), het stil zwijgen (vgl. 4:39) en het gezag van Jezus' spreken (vers 27). Deze informatie is bedoeld om dieper tot het eigene van de bijbeltekst door te kunnen dringen en het bijbelgedeelte nog meer reliëf te geven.

Als vierde en laatste ronde van de avond kan het geheel nog eenmaal worden hernomen door het bijbelgedeelte de lezers te laten ondervragen. Dit kan door het gedeelte toe te spitsen op een vraag wat, op grond van dit gedeelte, voor de lezers het gezag van Jezus is. Wat maakt Hem voor hen, vanuit deze ontmoeting in de synagoge van Kapernaüm, uniek en bijzonder? Ten slotte zou deze vraag kunnen worden toegespitst op de vraag wat dit gedeelte hun geeft aan geloof, hoop en / of liefde. Het doel van deze ontdekkende vragen is de lezers zelf iets te laten ontdekken van het bevrijdende van Jezus, die de ban van het kwade en de boze doorbreekt.

Het eigene van deze methode is dat deze evangelische waarheid niet vooraf wordt aangereikt, maar ontdekt wil worden door de lezers zelf, vanuit een ontmoeting met Jezus, door de woorden van de bijbeltekst heen. Alleen vanuit deze persoonlijke ontdekking wordt deze waarheid voor de lezer reëel en bevrijdend.

2.3.3. Bij God is alles mogelijk, Marcus 10:17-27

Dit gedeelte is een centraal gedeelte in het evangelie naar Marcus. We komen het ook tegen in het evangelie naar Matteüs (19:16-22) en Lucas (18:18-23). Het gaat hier om het volgen van Jezus (zie 10:28-31) op zijn weg naar het Koninkrijk van God. Tot drie keer komen we de uitdrukking 'Koninkrijk van God' tegen in dit gedeelte (vers 23-25). Het volgen van Jezus heeft wel grote consequenties: Jezus gaat voor, op weg naar Jeruzalem om daar te lijden, te sterven en dwars door de dood heen te leven (10:32-34). De grote vraag die dit oproept is: wie is in staat deze weg van Jezus te gaan (vers 26)?

Vanuit de gekozen methode van bijbelstudie als ontmoetingsplaats confronteren we de deelnemers direct, zonder inleiding vooraf, met het bijbelgedeelte. Iedere deelnemer krijgt het bijbelgedeelte op een A4-tje voor zich. Elke tekstregel begint op dit blad op een nieuwe regel, zodat in een oogopslag de verschillende woorden van Jezus, de jongeling en de discipelen zichtbaar zijn. Hierna wordt als groep het bijbelgedeelte gelezen. Vervolgens krijgen de leden van de kring individueel de opdracht, te onderstrepen wat hen emotioneel raakt, wat volgens hen de kern van dit gedeelte is en met wie zij zich kunnen identificeren. Nadat ieder hier mee klaar is, wordt gevraagd dit te delen met een medekringlid. Deze eerste ontmoeting met de bijbeltekst wordt plenair besproken, zodat duidelijk wordt wat de lezers emotioneel raakt en waar volgens hen de kern van dit gedeelte zit.

Voor de tweede ontmoeting met de tekst is de inbreng van de kringleider van groot belang. Na de eerste emotionele verkenning van de tekst volgt de exegetische inbreng. Doel van deze informatie is dat de deelnemers het bijbelgedeelte in zijn context kunnen lezen. Korte exegetische uitleg wordt gegeven over eeuwig leven; het rechtvaardige leven zoals de geboden dit bedoelen; het Koninkrijk van God; het bijzondere - en sympathieke - van de man die tot Jezus komt (vers 21a); het opgeven

van eigen veiligheden en zekerheden (vers 21b); de onmogelijkheid voor iedere (geld) bezitter om het Koninkrijk van God in te gaan (vers 22, 23,26) en over de opening die Jezus biedt (vers 27). Deze uitleg is bedoeld om de eigen eerste ervaringen met dit bijbelgedeelte te verdiepen.

Nadat de exegetische inbreng helder is, volgt het gesprek over de vraag of de eigen keuze van de kern van dit gedeelte door deze inbreng is veranderd en of de eigen emoties zijn gewijzigd. Hierna is het moment om de eigen identificatie ter sprake te brengen. Met wie in de tekst voelde men zich aanvankelijk verbonden, en heeft het optreden van Jezus dit veranderd? Ten slotte kan de ontmoeting met Jezus, via dit bijbelgedeelte, tot haar climax komen, door te vragen wat de lezer als evangelie, goede en bevrijdende boodschap van Jezus Christus (zie 1:1) in dit gedeelte ervaart.

Deze werkwijze is een poging om via het bijbelverhaal te komen tot een ontmoeting tussen de lezers, met hun eigen levenscontext, en Jezus. De figuur van de rijke jongeling met zijn vele bezittingen en geld kan hierbij goed functioneren als identificatiefiguur. De bedoelde ontmoeting met Jezus vindt niet plaats in een neutrale ruimte, maar in een ruimte die gedragen wordt door Gods belofte, dat wat bij mensen onmogelijk is, om Jezus' wil mogelijk is bij God. Dat maakt deze Messias zo uniek. Maar dit is geen leerstellige formule over elk mens, die onbekwaam is tot enig goed en niet uit goede werken maar slechts uit genade kan zalig worden. Een waarheid die de lezer als vaststaand gegeven moet aanvaarden. De onmogelijke mogelijkheid die Jezus hier voor mensen schept, is een evangelische waarheid die alleen in de persoonlijke ontmoeting met Jezus tot waarheid wordt.

2.3.4. *Het postscriptum van Marcus, Marcus 16:9-20*

Als laatste voorbeeld kiezen we voor het tweede slot van het evangelie naar Marcus. Hierbij kan ook de waarde van de historische (tekst)kritiek worden geïllustreerd. Die waarde ligt in de dienstbaarheid aan een dieper verstaan van de bijbeltekst in haar oorspronkelijke intentie.³⁶

Om Marcus 16:9-20 goed te kunnen begrijpen, is het nodig eerst Marcus 16:1-8 te lezen. Een korte uitleg van dit gedeelte is noodzakelijk. Jezus is opgestaan. Hemelse boodschappers verkondigen dit aan de vrouwen die Jezus' trouw zijn gebleven. Maar het ongelofelijke gebeurt: de vrouwen zijn zo overrompeld door dit hemelse bericht, dat zij in paniek vluchten en uit angst niemand iets durven te vertellen (16:8). Aanvankelijk eindigt het evangelie met het feit dat Jezus wel is opgestaan, maar wordt het voor niemand Pasen. Pasen is blijkbaar te groot om zomaar geloofd te worden! Het evangelie van Jezus, de Levende, stokt in de angst, twijfel en ontzetting van mensen.

Over dit laatste moet worden doorgesproken. Juist dit gegeven schept de ruimte om eigen ervaringen van de kringleden te delen, over momenten en situaties waarin het evangelie door twijfel en angst stokt. Wie herkent niet iets van het feit dat het evangelie te groot is om zomaar geloofd te worden? Maar waar mensen vastlopen in eigen twijfels en angsten daar gaat de Here God verder. Er volgt een postscriptum. De verzen 9-20 staan tussen vierkante haken om aan te geven, dat ze zeer waarschijnlijk van een andere schrijver zijn.³⁷ De Geest van God heeft vele pijlen op zijn boog, om ons mensen in te winnen. Waar Marcus niet meer verder kan schrijven, neemt een ander de pen over. Er moet nog een postscriptum worden toegevoegd, want het evangelie gaat verder, de wereld in. Vanuit dit kader krijgen de laatste verzen van het evangelie hun reliëf.

Voordat de slotperikoop wordt gelezen, is het de moeite waard, de deelnemers van de kring in kleine groepjes zelf een postscriptum van het evangelie te laten schrijven. Stel dat zij dit mochten schrijven, wat zouden zij dan als p.s. bij dit evangelie schrijven? Door deze opdracht kunnen de lezers verwoorden wat zij als 'evangelie van Jezus Christus' (1:1) hebben geleerd en willen doorgeven. Na de eigen postscripta te hebben gehoord - met toelichting waarom men voor deze inhoud gekozen heeft - is het nodig om het postscriptum van Marcus te lezen en samen te ontdekken wat het evangelie van dit slot is. Het laatste woord is immers niet aan onze ervaring, maar aan het spreken van God. Dit vraagt van de kringleider een heldere, exegetisch verantwoorde samenvatting van de laatste verzen van het evangelie. De verzen 9-20 laten zich in drie stukjes verdelen. De verzen 9-11 bevatten een korte weergave van de verschijning van Jezus aan Maria Magdalena (zie Joh. 20:11-18). De nadruk valt echter op het feit dat de volgelingen het getuigenis van deze Maria niet geloven. Ook het tweede getuigenis (vers 12-13), van twee volgelingen van Jezus op weg naar Emmaüs (zie Luc. 24:13-35) wordt door de discipelen niet geloofd. Er blijkt een derde ontmoeting nodig te zijn met Jezus zelf voordat zijn discipelen in Hem als de Levende geloven (vers 14-19) en er beweging komt in hun leven (vers 20). Blijkbaar zijn de volgelingen van Jezus hardleers en moeilijk in beweging te krijgen. De

³⁶ Jonker neemt de door W. Wink gegeven kritische plaatsbepaling van de historisch-kritische methode over. Deze methode is goed om 'een catalogus aan vragen op te stellen', waardoor de tekst als tegenover scherper naar voren komt en men tot een dieper verstaan van de kern van de tekst komt. *Aan het Woord komen*, p. 39-41.

³⁷ Juist dit tekstkritische gegeven maakt het gedeelte rijker. Elke poging om dit gedeelte toch uit de pen van Marcus te laten komen, (zoals b.v. J. van Bruggen doet, a.w., p. 396) is eerder verlies dan winst.

Geest heeft er zijn handen aan vol. Ondanks de vier keer dat Jezus met hen gesproken heeft over zijn lijden, sterven en opstaan (8:31; 9:31; 10:34 en 14:28) en de twee getuigenissen van medegelovigen, geloven zij pas als ze Jezus zelf hebben gezien en ontmoet. Het verwijt van Jezus ten aanzien van hun ongeloof en hardheid van hart (vers 14) is wel heel terecht. Maar ondanks dit verwijt, laat Jezus zijn volgelingen niet in de steek, maar zoekt hen op en gaat hen als de Levende voor. Vanuit deze ontmoeting met Jezus komt er weer vaart en richting in het leven van de volgelingen van Jezus (vers 20). Het evangelie gaat verder, de wereld door.

Dit postscriptum is een prachtig gedeelte om een bijbelkring, waarin een aantal kleine verhalen uit het evangelie naar Marcus zijn gelezen, mee af te sluiten. Als laatste ontmoeting met de bijbeltekst kunnen de eigen postscripta met dit postscriptum worden vergeleken. Ten slotte is het zaak 'het evangelie van Jezus Christus' (1:1) in dit postscriptum op het spoor te komen. Blijkbaar wil dit evangelie nog eenmaal onderstrepen dat - waar wij mensen vast lopen, in onze twijfel, angst, zonde en dood - Jezus als de Levende ons voorgaat en het leven openlegt. Zelfs een andere schrijver moet eraan te pas komen om dit te illustreren. Vandaar dat dit boekje van Marcus terecht 'evangelie van Jezus Christus' heet. Maar deze waarheid wordt pas werkelijkheid in de ontmoeting met Jezus. Marcus is het met zijn serie kleine verhalen, om vertrouwen en geloof van zijn lezers in deze Christus te doen. Zijn evangelie is een grote uitnodiging om zelf te ontdekken hoe uniek deze Ene is.

Hoofdstuk 3

Zoekers maken kennis met de bijbel³⁸

Hoe en waar beginnen met bijbellezen?

S. Paas

Op de eerste avond van de Oriëntatiecursus christelijk geloof komt een jonge vrouw binnen. Ze heet Anita. 'Hier zocht ik nou al een hele tijd naar!', zegt ze. We praten verder en het blijkt dat zij uit een niet-kerkelijk gezin komt. Haar moeder was als kind wel eens naar een zondagsschool geweest en had daar ooit een bijbel gekregen. Anita had op een goede dag iets aan haar gevraagd dat met 'geloof' te maken had. Haar moeder had erover nagedacht, ze had de oude bijbel opgezocht en aan Anita gegeven. Zoals bij elk boek was ze voorin begonnen: bij Genesis 1:1. Ze hield een tijd stug vol, maar ergens in Leviticus legde ze de bijbel weer aan de kant. Een beetje ontmoedigd, maar nog steeds belangstellend. Ze 'parkeerde' haar vragen een aantal jaren, totdat ze de advertentie zag van de Oriëntatiecursus. En zo kwam het balletje toch aan het rollen. Gelukkig maar.

Een jongen op de grote vaart. Hij is maanden van huis. Hoewel hij uit een niet-gelovig gezin komt, gaat hij uit nieuwsgierigheid de bijbel lezen. Al lezend en zonder hulp van anderen, komt hij tot geloof. Later ontmoet hij een meisje dat christen is, komt via haar in aanraking met een kerk, doet belijdenis en wordt gedoopt.

3.1. Inleiding

In de bundel *Uitgedaagd door de tijd* wordt, om met J. van Eck te spreken, de vraag gesteld naar 'het Woord in de volkerenwereld'.³⁹ Die vraag kun je met goed recht stellen vanuit het besef dat het Woord kritisch en oordelend *tegenover* die wereld staat. Maar er is ook een ander aspect: dit Woord gaat door de wereld heen en het keert niet 'leeg' terug. Er zijn mensen die op een goede dag in de bijbel beginnen te lezen en erdoor gegrepen worden. Er zijn anderen die op zoek gaan naar antwoorden en aankloppen bij christenen en kerken. Hoe brengen we hen in contact met het Woord? In dit hoofdstuk gaat het over die vraag: hoe benader je belangstellende zoekers met de bijbel? Ik wil ingaan op de volgende punten:

Wat zijn zoekers?

Waarom zou je de bijbel lezen met zoekers?

In welke vormen kun je dat doen?

Welke bijbelgedeelten kun je gebruiken?

3.2. Zoekers

Nederland telt een zeker aantal 'zoekers'. Ik heb geen idee hoeveel het er zijn. Vermoedelijk zijn de meeste mensen wel ergens in hun leven een tijdje op zoek. Van het woord *zoeker* bestaan geen algemeen ondersteunde definities, vandaar dat ik er zelf maar één voorstel. 'Zoeken' begint wanneer mensen die op de een of andere manier onrustig worden over hun leven en op zoek gaan naar vulling en zinvolle ervaringen. Vaak is die onrust slechts tijdelijk en komen ze na een tijdje weer tot rust door een leuke relatie, een uitdagende baan of door het krijgen van een kind om voor te leven. Anderen nemen daar geen genoegen mee en blijven zoeken.

Een dergelijke onrust kan mede worden beïnvloed door ingrijpende levenservaringen, zoals een sterfgeval in de omgeving, een verhuizing, een echtscheiding, de geboorte van een kind. Zulke gebeurtenissen doorbreken de sleur van het leven en stellen mensen in staat om de fundamentele

---

³⁸. Dit hoofdstuk had niet geschreven kunnen worden zonder de bijdragen van Gerrit Baan (evangelist van de GG), Paul den Hertog (CG predikant in Groningen), Simon van der Lugt (missionair predikant van de GKV in Rotterdam), Wim Poldervaart (IZB-evangelist in Huizen), Herman Takken (Stichting E & M), Peter Visser (CG predikant in Ouderkerk a/d Amstel) en Siebrand Wierda (CG predikant in Amsterdam). Ik dank hen allen hartelijk voor hun adviezen en het delen van hun ervaringen, die ik hier samenvoeg met de mijne.

³⁹. J. van Eck, 'Denkers en barbaren: Twee confrontaties met de heidenwereld in het boek Handelingen', in: W. Dekker, P. J. Visser (red.), *Uitgedaagd door de tijd: Christelijke zending in een postmoderne samenleving*, Zoetermeer 2000, p. 137-8.

vragen die zij soms diep hebben weggestopt, weer toe te laten in hun leven.⁴⁰ Het is bekend dat mensen met sterke belangstelling voor het christelijk geloof niet zelden crisiservaringen hebben meegemaakt in een recent verleden. Dat betekent natuurlijk helemaal niet dat het christelijk geloof alleen voor 'kneusjes' interessant is (in de voorbeelden waarmee dit hoofdstuk begon, was er geen sprake van crises), maar het laat zien dat mensen vaak iets ingrijpends moet overkomen om vragen te gaan stellen. Zulke gebeurtenissen bepalen ons bij de diepere lagen van ons mens-zijn.

Daarbij mogen we ook aandacht vragen voor de waarde van bijzondere spirituele ervaringen. Die krijgen in onze nuchtere westerse cultuur niet al teveel aandacht, maar vaak blijkt dat mensen die op zoek zijn iets dergelijks hebben meegemaakt. In charismatisch getinte kerken is daar meestal wat meer oog voor dan in gereformeerde kerken. Dat leidt er soms wellicht toe dat zoekers die te maken krijgen met een kerk moeilijk over hun ervaringen spreken. Uit eigen ervaring kan ik echter zeggen dat, wanneer je er mensen naar vraagt, zij niet zelden het een of ander hebben meegemaakt dat hen heeft beïnvloed in hun zoektocht. Voor ex-moslims zijn dat vaak visioenen, maar ook autochtone Nederlanders hebben soms hun verhalen van wonderen, droombeelden en dergelijke. Mede met het oog daarop pleit iemand als John Finney, auteur van het rapport *Finding Faith Today* voor een benadering van zoekers die niet louter cerebraal is, maar mensen met dergelijke ervaringen het gevoel geeft dat die ervaringen niet vreemd of onbehoorlijk zijn. Ze zijn voor zoekers vaak belangrijk en dat moet een reden zijn om ze ook een positieve plek te gunnen in het gesprek dat wij met hen aangaan.⁴¹

Een aantal van deze zoekers zoekt naar vulling op levensbeschouwelijk terrein. Zij verdiepen zich in oosterse godsdiensten, westerse filosofie, zen-meditatie, worden actief in Greenpeace. Ze lezen boeken of beginnen aan een wereldreis. Zij speuren de advertenties na van 'levenskunscursussen' in plaatselijke kranten. Opvallend is bijvoorbeeld hoe de evangelist Gerrit Baan van de Gereformeerde Gemeenten niet te klagen had over belangstelling toen hij in de Amsterdamse Jordaan een bijbelcursus belegde voor belangstellenden. Hartje Amsterdam, moeilijk publiek (veel yuppen) en toch was het niet moeilijk mensen te vinden die tijd wilden vrijmaken om zich te verdiepen in de bijbel.

Theologisch kun je dit 'zoeken interpreteren als de onrust die wordt veroorzaakt door het feit dat wij gemaakt zijn 'tot God' (Augustinus). Mensen zijn zo geschapen dat zij hun bestemming bereiken en daarmee vrede en harmonie, wanneer zij in een goede relatie staan tot God. De relatie met Hem is de basis voor al onze andere relaties, met onszelf, met onze medemensen en met de rest van de schepping. Door de zonde zijn die relaties diepgaand en onherstelbaar gebroken. Wij lijden aan 'fantoempijn'. Het resultaat is een leegte in ons bestaan: wij zijn een vat zonder bodem. Die leegte proberen mensen te vullen met allerlei 'goden'. Dat kan een carrière zijn, of geluk, gezondheid, waardering van anderen, je kinderen enzovoort.⁴² Zolang dat goed gaat, brengen we de onrust tot zwijgen. Sommige mensen slagen daar uitstekend in. Maar omdat deze 'goden', om met Jeremia te spreken 'gebroken bakken zijn, die geen water houden' (Jer. 2:13), zullen ze ons altijd weer teleurstellen. Je wordt gepensioneerd en valt in een gat, je kinderen doen anders dan je verwachtte, je wordt ziek of verlaten door je levenspartner. C. S. Lewis noemde dit soort gebeurtenissen ooit 'Gods megafoon': door het lijden roept God ons toe dat dit bestaan maar tijdelijk is en Hij spoort ons aan om dóór te vragen. Maar soms zijn dergelijke dingen niet eens nodig. Stel, je bent 35 jaar. Je kijkt in de spiegel en je denkt: 'Nu heb ik alles bereikt wat ik wilde toen ik 18 was: een goede baan, een mooi huis, een leuke partner, m'n eerste kind. Ik heb de halve wereld gezien. Mijn leven zoals ik het ooit wenste is af. Alleen, het is nogal aan de vroege kant. Ik kan nog wel 50 jaar doorleven'. Je 'vlucht naar voren' komt knarsend tot stilstand en de onrust begint te dreinen op de achterbank. Wat nu? Maar weer snel doorrijden om de pijn te vergeten, of uitstappen en de balans opmaken?

Dit zijn ervaringen die bijna alle mensen wel meemaken. Daarom geloof ik ook dat bijna elke Nederlander wel fasen in zijn of haar leven heeft, waarin hij of zij op deze manier onrustig is. De reden dat deze onrust bij velen niet wordt vertaald in 'zoeken', is dat deze mensen zulke onlustgevoelens onmiddellijk wegdrücken, door zich in het volgende project te storten. Hun onrust is niet meer dan een rimpeling in een vijver van tevredenheid. Zo'n manier van doen is goed te begrijpen. Er is moed en kracht voor nodig om de pijn en de leegte in ons bestaan werkelijk onder ogen te zien en daarbij niet de levenslust te verliezen. En er is ook iets nodig, wat ik gemakshalve een 'openbaringsmoment' wil noemen: een horizonverbreding, die mensen in dergelijke situaties laat zien, dat er meer plaatsen zijn

---

⁴⁰. Over de rol van zulke existentiële ervaringen bij het 'opdiepen' van de levensvragen, schrijft: A.W. Ridder, *Vreugde als aanzet tot geloof: Over geloofservaring, vreugde en angst, toegespitst op het Oude Testament*, Zoetermeer 2002.

⁴¹. J. Finney, *Finding Faith Today: How Does It Happen?*, Westlea ²1999, 93-9. Zie ook S. Paas, *Thuiskomen: gesprekken met toetreders*, brochure van Deputaten Evangelisatie van de CGK, 2002.

⁴². Zie hiervoor uitgebreid S. Paas, *Jesus als Heer in een plat land: Op zoek naar een Nederlands evangelie*, Zoetermeer 2001, p. 157-167.

om te zoeken naar 'vulling' dan in de volgende tijdelijke afgod. Daarvoor is iets nodig dat 'van de andere kant' komt. Dat brengt me op het volgende.

We mogen geloven dat de Heilige Geest vóór het evangelie uitgaat de wereld in. Menselijkerwijs gesproken is dat onze enige basis om met vertrouwen te evangeliseren. Dat betekent dat Hij mensen ziet, kent en aanraakt, voordat wij hen zien, kennen of ontmoeten. Hij 'mobiliseert' de onrust bij mensen. Hij kust de vragen wakker, die zij hebben laten overgroeien met doornen. Hij bekrachtigt hen om de leegte bij zichzelf toe te laten en die niet meteen af te dempen met een nieuwe kick of ervaring. Daar is, nogmaals, moed en kracht voor nodig, een moed en kracht die wij niet van nature hebben. De Geest van liefde, kracht en bezonnenheid (2 Tim. 1:7) spoort mensen aan de vragen te stellen en de antwoorden te zoeken. Hij brengt hen in contact met het Woord. De Heilige Geest heeft daarvoor een breed scala aan middelen tot zijn beschikking (o.a. dromen en wonderen), maar meestal gebruikt Hij christenen en het Woord. Zo kan het gebeuren dat iemand die misschien in theologische zin geen echte zoeker naar God is, maar slechts in algemene zin onrustig en ontevreden, in contact komt met christenen en het Woord van God. Daarvoor kan een hele banale reden bestaan, in de sfeer van 'baat het niet dan schaadt het niet'. Maar door zo'n contact kan de Heilige Geest de horizon van zo'n rusteloze mens verbreden en hem aansporen verder te kijken dan de volgende behoeftebevrediging. Kortom, theologisch kunnen wij zoekers definiëren als mensen die, door de werking van de Heilige Geest, bekrachtigd zijn om de existentiële leegte in hun bestaan onder ogen te zien en wier perspectief dermate is verruimd dat zij bij het zoeken naar vulling vragen naar God. Deze definitie houdt in dat ik niet iedereen die onrustig door het leven gaat, of zich in een crisis bevindt, een zoeker zou willen noemen. Wel kan zo iemand, als God het wil, een zoeker *worden* en daarom is het belangrijk dat kerken en christenen dergelijke mensen actief proberen te bereiken en ook hen in aanraking brengen met het Woord. Daarin ligt wat mij betreft ook het voornaamste argument voor 'behoeftegerichte evangelisatie': we bieden mensen die met allerlei vragen en levenskwesaties zitten een breder perspectief vanuit het evangelie. En we bidden dat zij daardoor zoeker mogen worden. Zo kan in hem die de tijdelijke rust verliest, het verlangen naar de eeuwige rust ontwakken.

3.3. Zoekers en de bijbel

In Nederland zwerft een enorm aantal bijbels rond. Waarschijnlijk miljoenen. Dat betekent dat een tamelijk groot aantal van de hierboven genoemde volhardende zoekers een grote kans loopt in aanraking te komen met een bijbel. Sterker nog, het is zelfs *waarschijnlijk* dat zij daarmee in aanraking komen en althans een poging doen om erin te lezen. Tenslotte is de bijbel een boek dat vrij algemeen bekend is en dat in onze cultuur een belangrijke rol speelt. Het ligt voor de hand dat mensen dat boek daarom eens openslaan in hun zoektocht. Daarbij komt dat veel Nederlanders christelijke (basis)scholen hebben bezocht en daaraan zelf een bijbel hebben overgehouden. De verhalen zijn legio waarin zoekers hun oude schoolbijbel nog eens opzoeken en er (soms voor het eerst in hun leven) in gaan lezen.

Uit bijvoorbeeld het verhaal van Anita, waarmee dit hoofdstuk begint, blijkt dat er mensen zijn die ooit in de bijbel hebben gelezen, maar die na een tijdje weer teleurgesteld aan de kant legden. Dat gebeurt soms vanwege heel praktische redenen: niet weten waar je moet beginnen, een ontoegankelijke vertaling, geen plek waar je vragen kunt stellen. Of waar je ze *wilt* stellen. De geschiedenis van Anita speelde zich af in Veenendaal, *of all places*. Toen zij haar verhaal verteld had, vroegen wij haar waarom ze met haar vragen nooit eens een kerk was binnengelopen. In Veenendaal staat er op elke hoek van de straat wel één. Haar antwoord was verhelderend. Zij zei dat ze dat wel eens had geprobeerd, maar dat ze tegen twee dingen was aangelopen. Allereerst merkte ze dat ze, wanneer ze bijvoorbeeld probeerde naar een preek te luisteren, midden in een verhaal viel. 'Ik kende het begin en het eind niet en daardoor snapte ik de preek niet.' Met andere woorden, de predikant hield er geen rekening mee dat er mensen in de dienst konden zijn, die geen kennis hadden van de 'terzijdes' en de 'u weet wels' en 'dat bekende schriftgedeelte'. Daardoor kreeg ze letterlijk een preek zonder kop of staart op zich af. Daarbij speelde natuurlijk ook een rol dat haar vragen, die vooral met de bijbel te maken hadden, daar niet werden gesteld. In de tweede plaats vertelde ze dat je, wanneer je als buitenstaander kerkmensen aansprak met je vragen, je óf vreemd werd aangekeken en genegeerd, óf door verschillende enthousiaste mensen werd besprongen met ongevroegde adviezen, zodat je het gevoel kreeg niet meer los te komen. Haar verhaal deed me een beetje denken aan een tekeningetje in het boek van Peter Scheele (*Visserslatijn*).⁴³ Daarin zie je een plaatje van een fuik. Daarvoor zwemmen twee vissen. Zegt de ene tegen de andere: 'Kijk zoon, dat is nu een kerk. Daar moet je heel erg voor oppassen'.

---

⁴³. P. Scheele, *Visserslatijn: Handboek voor evangelisatie*, Amsterdam 1996, p. 44.

Hoe dan ook, uit dit verhaal blijkt dat zoekers die de bijbel lezen, daarbij vaak hulp nodig hebben en dat zij die hulp soms maar moeizaam kunnen vinden. Met Anita is het uiteindelijk goed gekomen, maar vaak haakt bij mij de vraag: hoeveel mensen lopen er rond die het ooit hebben geprobeerd, maar niet verder zijn gekomen? En hoeveel van hen komen misschien nooit, door allerlei omstandigheden, in de gelegenheid om in een vrijblijvende en gastvrije omgeving wegwijs gemaakt te worden? Er zijn geen statistieken van, maar het zou mij niet verbazen als het er heel wat zijn. Natuurlijk kunnen we ons hierbij beroepen op het werk van de Geest en zeggen 'als Hij met mensen bezig is, maakt Hij af waaraan Hij begonnen is'. Gelukkig is dat waar en wij zijn ervan af. Maar, zoals gezegd, de Geest bedient zich meestal van ons wanneer Hij mensen vormt tot zoekers. Hij werkt aan twee kanten: in de zoeker en in ons. Dan zou het kunnen dat wij misschien de zoeker verwijten dat hij de Geest weerstaat, terwijl wij vanuit Gods perspectief *zelf* de blokkade zijn. Met andere woorden, misschien kaatst de Geest de vraag naar ons terug: 'Inderdaad, ik maak af waaraan ik ben begonnen. Ben je dus bereid om Mijn werktuig te zijn en mensen te helpen in hun zoektocht?'.

3.4. Met zoekers de bijbel lezen

Waarom zou je met zoekers de bijbel lezen? Dit lijkt een onzinnige vraag. Toch is het blijkbaar niet vanzelfsprekend om met belangstellenden voor het christelijk geloof de bijbel te gaan lezen. Met 'bijbel lezen' bedoel ik dan: integraal de bijbeltekst lezen en niet een andere tekst lezen, waarin de bijbel wordt geciteerd of uitgelegd (zie ook hieronder, bij paragraaf 5).

Veel materiaal voor zoekers is vooral thematisch geordend. De bijbeltekst speelt daarbij niet of nauwelijks een zelfstandige rol, maar dient als ondersteuning en toelichting van dat wat de schrijver van het materiaal wenst over te dragen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de veelgebruikte Alpha-cursus of de Oriëntatiecursus christelijk geloof. Ook zijn er talrijke brochures, pamfletten en folders die zijn bedoeld om uitgedeeld te worden aan belangstellenden, waarin de bijbeltekst alleen aan de orde komt in een systematische en leerstellige vorm. Veel van dit materiaal is vooral gericht op het verduidelijken en overbrengen van de christelijke *leer*. Het zijn mini-dogmatiekjes, gelardeerd met bijbelteksten. Pas recent komt er materiaal op de markt, dat zich meer richt op het integraal lezen van de bijbel met zoekers. Hierbij denk ik aan de map voor gesprekskringen *De Mens* van de Stichting Agapè (over het Lukas-evangelie) en de cursus *De Bijbel in grote lijn*, een gecombineerd project van de IZB, de EA en het NBG. Maar zelfs in die laatste cursus ligt toch nog meer nadruk op informatie *over* de bijbel, dan op de bijbeltekst zelf. Daarbij moet ik wel zeggen dat deze cursus niet zozeer gericht is op zoekers, maar meer op mensen die in algemene zin belangstellend zijn voor de bijbel.

Kortom, op de 'evangelisatiemarkt' is het blijkbaar nog niet zo vanzelfsprekend dat je met mensen 'gewoon' de bijbel leest. Misschien nog wel in een vervoltraject, maar zeker niet in de 'eerste lijn' van het evangeliserende contact. Waarom gebeurt dat naar verhouding zo weinig? Ik denk dat men daarvoor drie redenen heeft. In de eerste plaats betekent 'gewoon' bijbellezen dat het moeilijker is om een zekere orde en systematiek aan te brengen in datgene wat je overdraagt. Zo'n orde is gemakkelijker te maken bij een cursus of een boek dat zich meer richt op leeroverdracht. In de tweede plaats bestaat het risico dat de overdracht fragmentarisch wordt, omdat de bijbel nu eenmaal geen handig samengevatte christelijke leerstellingen bevat, maar allerhande soorten teksten. En in de derde plaats zijn we het zo gewend. De christelijke traditie (en zeker de gereformeerde) heeft het gebruik om in het onderwijs aan jonggelovigen (of dit nu eigen kweek is of mensen die van buiten komen) vooral gebruik te maken van catechismusachtige vormen. Daarin wordt een systematisch overzicht aangeboden van de christelijke leer, toegelicht en ondersteund met bijbelteksten.

Vanuit deze gezichtspunten is het best te begrijpen dat veel kerken en christenen zich in de eerste contacten met een belangstellende niet- of andersgelovige nog niet wagen aan integraal bijbellezen. Je hebt kans dat iemand het niet begrijpt, alles door elkaar gaat halen, of op de loop gaat met uit zijn verband gelichte teksten. Een zekere context is nodig om de bijbel te kunnen lezen. Er is in elk geval een minimale leeswijzer, enige kennis van het christelijk geloof nodig. De vroege kerk sprak hier van de *regula fidei*, de 'geloofsregel'. Daarmee werd een samenvatting van het christelijk belijden bedoeld (meestal in de vorm van een gemakkelijk te onthouden formule), die je als bijbellezer of -hoorder in lijn bracht met het geheel van het bijbels onderwijs. In het Nieuwe Testament vinden we sporen van dit soort formules, die waarschijnlijk werden gebruikt bij catechetisch onderwijs en doopbelijdenissen (vgl. Rom. 1:3; 8:34; 1 Kor. 8:6; 1 Tim. 2:5-6, 8; 3:16; 6:13-14; 2 Tim. 4:1; 1 Petr. 3:18-22 enz.). In Hebrëeën 6:1-2 wordt een aantal onderdelen genoemd van wat blijkbaar het eerste onderwijs aan toetreders in de gemeente inhield: bekering en genade, geloof in God, de doop, de oplegging der handen, de opstanding der doden en het eeuwig oordeel. Of dit nu precies ook de onderdelen moeten zijn van een hedendaagse 'geloofsregel' is de vraag, maar ook hier wordt een zekere minimale context gegeven, van waaruit de nieuwe gelovige zijn weg in de christelijke traditie

kan vinden. Uit deze *regula fidei* ontstonden de geloofsbelijdenissen die wij nog kennen, zoals de Apostolische Geloofsbelijdenis en de Geloofsbelijdenis van Nicea.⁴⁴ Daarbij valt op dat deze geloofsbelijdenissen kort zijn en zich beperken tot de algemeen aanvaarde hoofdzaken in de christelijke kerk. Zij hebben geen specifieke 'charismatische' of 'dispensationalistische' of 'calvinistische' inslag, zoals veel latere kerkelijke documenten en cursussen voor rand- en niet-kerkelijken die wel hebben. Juist daarom zijn zij uitstekend geschikt om mensen te helpen, binnen veilige marges, zelf in de bijbel te lezen en God tot hen te laten spreken.

3.5. Hermeneutische opmerkingen

Veel presentaties van het christelijk geloof voor zoekers zijn opgezet volgens het vorm + inhoud principe. Daarin gaat men ervan uit dat het mogelijk is om de boodschap van de bijbel los te pellen uit zijn antieke vorm en op een eigentijdse manier te presenteren. In mijn boek *Jesus als Heer in een plat land* heb ik beargumenteerd dat dit een nogal naïeve veronderstelling is.⁴⁵ Het probleem van de 'inhoud-vorm' schematiek is dat het een intellectueel concept is. Het beschouwt het evangelie als een hoeveelheid 'kennis' die, ontdaan van zijn culturele lagen, 'overgebracht' moet worden. Verkondigen van het evangelie is dan 'geslaagd' als iemand *begrijpt* wat het inhoudt. Na dit 'begrijpen' volgt dan doorgaans een oproep om datgene wat begrepen is ook *toe te passen*. (...) Het evangelie is echter niet zozeer een concept (al heeft het wel degelijk intellectuele aspecten), maar een aanspraak. In het Nieuwe Testament wordt het Woord Gods niet vergeleken met een leerboek dat passief wacht totdat het wordt 'overgebracht' in de hoofden van luisteraars, die het vervolgens moeten 'toepassen'. Het wordt een tweesnijdend scherp zwaard genoemd, dat (let op de actieve vormen!) 'doordringt, zo diep dat het vaneenscheidt ziel en geest, gewrichten en merg en het schift overleggingen en gedachten des harten...' (Hebr. 4:12).'

Als dit klopt, is dat een argument om mensen zoveel mogelijk in aanraking te brengen met het naakte Woord van God, om daarmee serieus te nemen dat dit Woord mensen weet te treffen, veel beter dan alles wat wij schrijven of zeggen. Het Woord daagt mensen uit in hun gedachten, hun waarden, hun prioriteiten en hun ethische keuzen. Een ander beeld in het Nieuwe Testament, dat gebruikt wordt voor het Woord, is dat van het zaad. Dat zaad wordt gezaaid in de aarde, maar veel meer dan natmaken en dergelijke kunnen wij niet doen. God geeft de groei en bij Hem moeten we het laten. Dit is een ander argument om mensen het Woord te gunnen en er niet al teveel 'bij' te doen of te zeggen.

Op grond van deze bijbelse manieren van spreken over het Woord van God wil ik ervoor pleiten dat wij zo snel mogelijk met zoekers de integrale bijbeltekst gaan lezen. Daarvoor is een zekere context nodig, maar wat mij betreft kan die minimaal blijven. Een korte introductie op de voornaamste leerstellingen van het christelijk geloof volstaat. Verder hoeft zo'n context niet per se te worden aangeboden *voordat* de bijbel opengaat, maar kan ook al lezend aan de zoeker worden aangereikt door een begeleider.

Bij dit pleidooi heb ik de volgende overwegingen:

De Heilige Geest werkt weliswaar op veel manieren, maar toch vooral door middel van het Woord. We doen zoekers en onszelf te kort, wanneer we bijbellezen onnodig uitstellen of de bijbel alleen gebruiken ter illustratie van iets anders. Dit betekent wat mij betreft ook dat we niet te bang moeten zijn voor een onvolledige en onordelijke leerweg van mensen. Geen enkel bijbelboek bevat de volledige christelijke dogmatiek. Maar moet dat dan? De eerste christelijke gemeenten hadden ook niet de volledige bijbel tot hun beschikking. Soms hadden ze alleen het Oude Testament (in een niet al te beste vertaling) en één of twee zendbrieven, aangevuld met enig mondeling onderwijs. Daar moesten ze het mee doen. En dat deden ze. We zouden hier veel meer moeten vertrouwen op de kracht van de Heilige Geest en minder op de kracht van onze systematiek. Dogmatiek heeft absoluut zijn nut, als een manier waarop het geloof zoekt te verstaan, maar zij werkt op zichzelf geen geloof. Dat doet de Heilige Geest en vrijwel altijd door middel van het Woord.

In de protestantse traditie (en zeker in de gereformeerde) is altijd veel nadruk gelegd op de onbemiddelde omgang van 'gewone' mensen met het Woord. In principe is de bijbel de *viva vox*, de 'levende stem' van God. In het Woord horen we de Geest *live*. Gereformeerden hebben daarom altijd veel nadruk gelegd op regelmatig bijbellezen als een middel tot bekering en geloofsverdieping. Ik denk dat dit een reden is om niet te lang te wachten met het in aanraking brengen van zoekers met de bijbel, zonder al teveel uitleg en dogmatiek. De waarheid overtuigt zelf. Laat het zwaard zijn werk doen. Laat het zaad met rust.

⁴⁴. Vgl. hierover J.N.D. Kelly, *Early Christian Creeds*, New York 1986-4.

⁴⁵. A.w., p. 102-104.

Daarmee heeft ook het volgende punt te maken. Voor het lezen van de bijbel met iemand anders is weinig specifieke deskundigheid vereist. Het is iets wat 'gewone' christenen al snel kunnen doen. Hierin kunnen we het priesterschap van de gelovige concreet vorm geven. Samen de bijbel lezen, bijvoorbeeld aan de hand van zoek- en gespreksvragen, biedt een enorme mogelijkheid aan kerkleden om met zoekers op te trekken. Van de kerkleiding vraagt dit dat zij dit proces ook de ruimte kunnen geven. Het is een typisch gereformeerd accent dat voor het lezen van de bijbel wel liefde en eerbied voor het Woord, maar geen grote verstandelijke gaven nodig zijn. Dat betekent dat een predikant de gemeenteleden mag aanmoedigen om de bijbel te lezen met anderen, vanuit een liefdevolle en eerbiedige houding en hen niet te verlammen door uit te stralen dat 'gewone' mensen eigenlijk niets zinnigs te melden hebben over het lezen van de bijbel. Ook hier is loslaten de kunst. Deze manier van werken sluit aan bij wat veel zoekers zelf al doen: bijbellezen. Mij valt op dat mensen na het volgen van de korte Oriëntatiecursus christelijk geloof (vier bijeenkomsten) vrijwel allemaal in de bijbel willen gaan lezen bij wijze van vervoltraject. Veel zoekers krijgen pas bij de bijbel het gevoel dat het hier over *des Pudels Kern* gaat. Zoals een jonge man zei, die alles al had geprobeerd, van Hare Krishna tot Jehovah's Getuigen: 'Nu krijg ik voor het eerst het gevoel dat je altijd kunt doorvragen en steeds nieuwe antwoorden hoort. Er komt geen eind aan!'. Hier speelt misschien ook het nieuwe en interessante een rol. Zou het kunnen dat veel kerkmensen zich moeilijk kunnen voorstellen dat zoekers zo geboeid kunnen zijn door een boek dat zijzelf al van haver tot gort kennen? Ik moet zeggen dat ikzelf een tijd zo gedacht heb, totdat ik meer en meer onder de indruk kwam van de kracht van het eenvoudige Woord van God in de levens van zoekers. Bijbelgedeelten die je als het ware kunt dromen, gaan opnieuw glanzen en spreken wanneer je ze samen met zoekers leest, hun vragen probeert te beantwoorden en hun vondsten verrast tot je neemt.

Het voorbeeld van de jongeman op de grote vaart, waarmee dit hoofdstuk begon, laat zien hoeveel kracht het Woord van God heeft, zelfs zonder enige bemiddeling van mensen. Toch is dit alles niet bedoeld om de suggestie te wekken dat van bijbellezen op zichzelf een zekere magische kracht uitgaat. Dan zou het voldoende zijn om op een marktplein te gaan staan en de bijbel hardop voor te lezen. In het algemeen vraagt samen met zoekers de bijbel lezen zeker om *coaching* door gelovige christenen. Daarover volgt hieronder meer.

Ten slotte moeten we een rigide benadering vermijden. Ik wil graag een richting aangeven, namelijk dat we zo snel mogelijk met zoekers in de bijbel gaan lezen. Daarvoor bestaan zwaarwegende redenen. Maar ik wil geen wet aanreiken. Mensen verschillen van elkaar en ik kan me voorstellen dat iemand van tijd tot tijd toch afwijkt van de gulden regel, door het bijbellezen nog wat uit te stellen of het op een andere manier aan te pakken dan ik hier voorstel. Maar in het licht van het voorgaande vraagt dat, mijns inziens, wel om een goede argumentatie.

Twee laatste hermeneutische opmerkingen kunnen nog zijn dat ik in de eerste plaats de voorkeur zou geven aan een *lectio continua* boven een thematische behandeling van bijbelse teksten. Natuurlijk moeten we dit niet te scherp tegenover elkaar zetten (ook in een doorgaande lezing van een bijbelboek komt de bredere context van de christelijke leer aan de orde), maar principieel lijkt het me toch beter om de bijbel zo weinig mogelijk 'ingekapseld' aan te bieden. In de tweede plaats zou ik zoveel mogelijk de eigen leerweg van de zoeker respecteren. Ook als dat betekent dat hij of zij in eerste instantie tot afwijkende gedachten komt. We mogen hier vertrouwen op de kracht van het Woord en de Geest. Begeleiding is natuurlijk meestal wel nodig, maar een bescheiden rol en een forse zelfbeheersing van de begeleider past hier. Dat dit allereerst een vurig biddende begeleider betekent, hoef ik hopelijk niet te zeggen.

Waar het, kortom, op neerkomt is dat ik zoveel mogelijk ruimte zou willen geven aan de *ontmoeting* tussen de zoeker en het Woord van God, in een verwachtingsvolle en met gebed doordrenkte context. Dat betekent, wat mij betreft, dat ik het Woord respecteer in de vorm zoals het tot ons is gekomen en dat ik de zoeker respecteer in de weg die de Geest met hem of haar gaat.

3.6. Vormen

In de praktijk kunnen we op de volgende manieren zoekers in aanraking brengen met de bijbel:

Je geeft iemand 'gewoon' een bijbel

Je gaat 1-op-1 de bijbel lezen met iemand, bijvoorbeeld aan de hand van een vragenlijst of boekje.

Je leest de bijbel in een kleine groep

Je verkondigt de bijbel tegenover zoekers (prediking)

3.6.1. Uitdelen van bijbels

In veel vormen van klassiek evangelisatiewerk staat het uitdelen van bijbels centraal. Dat kan bijvoorbeeld bij een marktkraam met evangelisatielectuur.

Uiteraard is er niets mis met het geven van een bijbel aan een geïnteresseerde gesprekspartner. Het is wel belangrijk dat we daarbij ook een handleiding geven. Bijvoorbeeld een foldertje, waarin een korte samenvatting van het christelijk geloof staat, de belangrijkste leesregels voor de bijbel⁴⁶ en misschien wat persoonlijke vragen en een adres waarheen mensen kunnen bellen of schrijven voor meer informatie. 'Gewoon' een bijbel geven, zonder die informatie, kan leiden tot teleurstellingen bij mensen, omdat ze er de weg niet in kunnen vinden. Het lijkt dan een beetje teveel op het 'magische' denken, dat ik hierboven noemde: geef iemand een bijbel en het komt altijd goed.

3.6.2. Samen met iemand anders de bijbel lezen

Een kerkelijke mevrouw kwam ooit naar me toe op een gemeenteavond. Ze vertelde dat ze haar buurvrouw had uitgenodigd voor de doopdienst van haar zoontje. Die buurvrouw had het heel bijzonder gevonden en ze stelde nu allerlei geïnteresseerde vragen over het christelijk geloof. Uit alles bleek dat ze er behoorlijk intensief mee bezig was. De mevrouw vroeg me wat ze nu moest doen. Haar gemeente had eigenlijk geen bijzondere 'opvang' voor belangstellende buitenkerkelijken. Ik vroeg haar: 'Waarom gaat u niet gewoon eens per twee weken samen een uurtje in de bijbel lezen?'. Daar had ze nog nooit aan gedacht. Ze stelde het voor aan haar buurvrouw en die was meteen enthousiast. Nu hebben ze elke twee weken een thee-uurtje, waarin ze een stukje uit het evangelie van Johannes lezen, met een aantal zoek- en praatvragen erbij.

Dit voorbeeld zou ik met andere kunnen uitbreiden. Ik ben ervan overtuigd dat het 'gewone' bijbellezen van meelevende gemeenteleden met belangstellende zoekers een ongewoon krachtig evangelisatiemiddel is.⁴⁷ Er is weinig organisatie voor nodig, alleen de bereidheid om eens per zoveel weken wat tijd vrij te maken. Het kan gemakkelijk ingepast worden in ons dagelijks ritme: op het werk in de pauze, tijdens de koffie, 's avonds thuis, op school. Daarbij maak je gebruik van gewone menselijke contacten, zoals effectieve evangelisatie door de eeuwen heen gedaan heeft. Om dit te stimuleren zouden kerken in de eerste plaats het onder de aandacht kunnen brengen (veel mensen zijn verrast wanneer ze horen dat dit ook een mogelijkheid is). Verder kunnen ze mensen helpen dit te doen door goede zoek- en gespreksvragen beschikbaar te stellen die je kunt gebruiken in het bijbellezen met je buurvrouw of collega. Ten slotte zouden zij kunnen zorgen voor een goede 'achtervang': een of meer personen met een goede bijbelkennis, die beschikbaar zijn om mensen te helpen met vragen. Zo iemand zou een ambtsdrager kunnen zijn, om zo een goed contact met de kerkenraad te waarborgen.

Deze vorm van de bijbel lezen met iemand anders, vinden we op een andere manier in internetbijbelcursussen of schriftelijke bijbelcursussen die kerken soms aanbieden. Het is de bedoeling dat iemand dan onder begeleiding van een persoonlijke coach en met behulp van vragen en opdrachten, zich een weg baant door de bijbel heen. Het voordeel hiervan kan zijn dat de anonimiteit drempelverlagend is. Het nadeel is uiteraard het gebrek aan persoonlijk contact en het ontbreken van een echte relatie. Ik kan me zo voorstellen dat een dergelijke cursus het meest vruchten draagt, wanneer degene die hem volgt een christen in de buurt heeft met wie hij of zij af en toe hierover kan praten.

3.6.3. In een kleine groep de bijbel lezen

Meer en meer zoekers groeien een gemeente binnen via kleine en laagdrempelige kringen. Hier kunnen we denken aan oriëntatiekringen, zoekerskringen, groepen en dergelijke.⁴⁸ Vaak ontstaan deze kringen als een soort vervolgtraject op bijvoorbeeld een Alpha-cursus of een Oriëntatiecursus christelijk geloof. Mensen die zo'n eerste traject hebben afgelegd, willen graag verder op dezelfde manier als ze gewend waren. Dus: in een kleine hechte gemeenschap, met aandacht voor elkaar, samen eten en veel ruimte voor gesprek en discussie. Een probleem is dat het vaak ontbreekt aan goed materiaal dat speciaal is geschreven voor dit soort kringen. We kennen beginnersmateriaal, voor mensen die bijna niets weten van het christelijk geloof. We kennen ook 'discipelschapsmaterialen' voor gemeenteleden die werk willen maken van hun belijdenis. Maar

⁴⁶. Zoals: (1) begin met een evangelie; (2) hoe zoek je iets op?; (3) sla voorlopig even over wat je niet begrijpt; (4) probeer grotere stukken te lezen; (5) als je serieus op zoek bent: vraag God om hulp bij het begrijpen.

⁴⁷. Dit wordt krachtig bepleit door J. Petersen in zijn boek *Levend bewijs: Een natuurlijke manier van evangelisatie*, Driebergen 1996.

⁴⁸. Over gemeente-groei-groepen in de SoW-kerken, vgl. J. Eschbach, *Kleine groepen, grote kansen: Handboek voor gemeente-groei-groepen*, Evangelisch Werkverband 2001.

materiaal dat deze beide benaderingen integreert, is er nauwelijks.⁴⁹ Hoe dan ook, is het belangrijk dat gemeenten zich voorbereiden op het probleem 'hoe nu verder?', wanneer zij bijvoorbeeld een Alphacursus willen starten. Wanneer geen materialen worden gevonden waar iedereen zich in kan vinden (en dat is meestal zo), is het het overwegen waard om het eens met de bijbel te proberen. Ik schrijf dit nu zo dat het wat cynisch klinkt. Zo is het niet bedoeld, maar het lijkt soms wel dat gemeenten zich op allerlei materialen oriënteren, ze uitproberen en na een tijdje weer terzijde leggen, terwijl het beste boek voor beginners en gevorderden slechts zijdelings een rol speelt. Waarom geen kring beginnen waarin de integrale bijbeltekst centraal staat? Zelf heb ik op dit punt goede ervaringen met *De Mens* van de Stichting Agapè. Maar als iemand zich niet kan vinden in dit materiaal, overweeg dan eens om zelf een serie gesprekspapieren te maken over een bijbelboek. Zorg dat elk lid van de groep een A4 krijgt, met daarop een gekopieerde bijbeltekst (zodat iedereen dezelfde vertaling heeft) en zet er een paar goede vragen en creatieve opdrachten bij.⁵⁰ Uiteraard is het het beste om dit zoveel mogelijk in overleg te doen met de mensen voor wie het bedoeld is, zodat het materiaal zoveel mogelijk 'doelgroepgevoelig' is. Houd de formule vast die de mensen gewend zijn (gemeenschap, gezelligheid, gesprek) en leg de bijbel bij wijze van spreken open in het midden. Eenvoud is nog altijd het kenmerk van het ware.

3.6.4. Woordverkondiging aan zoekers

Over de inhoud en stijl van prediking voor zoekers wil ik hier kort zijn, omdat daar elders in het boek (vooral in hst. 13) uitvoerig over wordt geschreven. In het verband van mijn bijdrage wil ik er slechts op wijzen dat we het belang van goede preken, juist ook met het oog op zoekers, niet moeten onderschatten. Mij is vaak gebleken uit gesprekken met toetreders dat heldere en informatieve preken voor hen belangrijk zijn geweest in hun zoekproces. Vanuit een binnenkerkelijk perspectief zijn we soms geneigd om meer aandacht te geven aan een laagdrempelige vormgeving en liturgie en dat is ook niet onbelangrijk, maar laten we niet vergeten dat zoekers in de eerste plaats in de kerk komen om te horen 'hoe het zit' en niet direct om te zingen of trompetmuziek te horen. Voor predikanten is dit een geweldige verantwoordelijkheid. Wat mij betreft is het een zaak van leven en dood dat predikanten zoekers serieus nemen in hun preken. Elke preek die slechts de levensthema's van kerkelijk opgevoede mensen behandelt in een taalgebruik dat slechts voor ingewijden toegankelijk is, is daarom een gemiste kans! In principe moeten predikanten er bij elke preek van uitgaan dat er zoekers in de kerk aanwezig zijn. Ook als je zeker weet dat ze er niet zijn. Want gemeenteleden zullen hun vrienden, familie en collega's alleen uitnodigen (d.w.z. hun vriendschappen en soms zelfs hun carrières op het spel zetten!) als ze zeker weten dat er iets voor hen bij zit. Dit vraagt om een goede 'separerende' prediking, die is aangepast aan de eisen van onze tijd. Met dat laatste bedoel ik dat de inhoud van onderscheidende preken (ontdekking aan ongelof, uitleggen van de weg van het heil en uitnodiging tot bekering) overeind moet blijven staan, maar dat die tegelijk niet moet worden gegoten in binnenkerkelijk jargon. Predikanten zullen er bij deze wijze van preken van uit moeten gaan dat de mensen die zij aanspreken anders denken, praten en voelen dat veel kerkelijk opgevoede mensen. Tegelijk: het betreft meestal wel volwassen mensen, dus 'zondagsschoolverhalen' zijn hier niet aan de orde.

Ook in het gebed kan de predikant laten merken dat hij of zij zich bewust is van de zoektocht van een aantal mensen onder zijn of haar gehoor. Een predikant zegt hierover: 'Binnen de kerkdiensten laat ik merken dat ik ze zie zitten. In het gebed draag ik de gasten aan God op en vraag of ze zich thuis mogen voelen. In de preek spreek ik ze soms ook even aan en verwijst ik bijvoorbeeld naar iets wat we ook op de cursus hebben besproken'.

Hierover zou nog veel te zeggen zijn, maar ik wil volstaan met te verwijzen naar de website van de Christelijke Gereformeerde Kerken (www.cgk.nl/evangelisatie), waar enkele artikelen zijn opgenomen van Timothy J. Keller, predikant van de Redeemer Presbyterian Church in New York. Hij schrijft bijzonder principieel over deze zaken. Ook een klassieker als Martin Lloyd-Jones' *Preaching and Preachers* wil ik hier graag noemen. Lloyd-Jones had de gewoonte om in zijn tijd elke zondag een preek te houden die speciaal was afgestemd op zoekers en belangstellenden. Daarbij wond hij er geen doekjes om, maar besteedde tegelijk steeds weer ruime aandacht aan het bieden van heldere informatie over het christelijk geloof.

3.7. Bijbelgedeelten

⁴⁹. Inmiddels wordt daaraan gewerkt, o.a. door de samenwerkende organisaties van de IZB, de Geref. Kerken Vrijgemaakt en de Chr. Geref. Kerken, in de vertaling en bewerking van de *Emmaus Course*.

⁵⁰. Een erg praktisch boek over catechetische werkvormen bij bijbelgedeelten is E.R. Jonker, *Aan het Woord komen*, Zoetermeer 1991.

Van de Amerikaanse homileet David Buttrick is de uitspraak afkomstig dat niet de hele canon ook 'preekcanon' is. Zo kunnen we zeggen dat niet de hele bijbel 'evangelisatiebijbel' is. Er zijn bijbelboeken en -gedeelten die geschikter zijn om te gebruiken in contacten met zoekers dan andere. Evangelisten die ernaar wordt gevraagd, melden vrijwel altijd dat ze in eerste instantie evangeliën gebruiken. Markus, Lukas en Johannes worden daarbij het meest genoemd.⁵¹ Lukas lijkt nog het meest gebruikt te worden. En is dit niet een evangelie dat juist geschreven is voor mensen zonder een Joodse (lees: bijbelse) achtergrond? Johannes wordt nogal eens gebruikt in relatie met mensen die een wat meer filosofische achtergrond hebben. Een predikant schreef mij een prachtig verhaal over een hindoe priester die tot het geloof in Christus kwam, na het samen met hem doorlezen van het Evangelie naar Johannes. Het bleek prima aan te sluiten bij de manier waarop deze man gewend was te spreken en te denken over leven en dood. Goden die mens worden, wedergeboorte of reïncarnatie, vergeving of karma... De universele en de unieke Christus werden hem geopenbaard.

Bij het kiezen van een bijbelgedeelte kunnen we ons spiegelen aan de evangelist Filippus, die in Handelingen 8 de Moorman op weg naar huis vertelde over Jezus. Filippus had niet al te veel tijd en hij zou de man waarschijnlijk nooit meer zien. Kortom, hij moest op dat moment zeggen wat echt belangrijk was. Al het andere moest wachten. 'En Hij verkondigde hem Jezus'. Filippus deed dat, in aansluiting bij de man tegenover hem, vanuit Jesaja 53. In tegenstelling tot Filippus kunnen wij beschikken over de evangeliën. Daar wordt Christus voorgesteld. Hij komt ons daar tegemoet 'in het kleed van de Schrift'. En dat is wat mij betreft het doel van elk zoekerstraject: mensen brengen tot een ontmoeting met Jezus Christus. Hij stelt mensen voor de keus. Verder wordt de vraag naar God via de evangeliën beter te behandelen. Veel zoekers hebben juist daarover vragen: Wie is God? Wat geloven christenen over Hem? Hoe kan ik Hem ontmoeten? Juist dan staan kerken voor de uitdaging om niet de god van de filosofen te presenteren, maar Hem te laten zien zoals Hij in Christus tot ons kwam. 'Wie Jezus kent, kent ook de Vader. En Jezus, daar kun je je een voorstelling van maken (je ziet het plaatje erbij). Dat is voor de meeste mensen belangrijk. Het wordt er duidelijker door. God wordt er duidelijker door'. Aldus een predikant die regelmatig met zoekers werkt.

Dit neemt niet weg dat sommigen liever op een andere manier werken. Zoals iemand zegt: 'Wanneer je op een persoonlijke en existentiële manier een kring leidt, kun je bijna elk bijbelgedeelte wel behandelen'. Zo begint iemand anders met de eerste drie hoofdstukken van Genesis en gaat dan door naar bijvoorbeeld Markus. Zijn reden: 'Wanneer we direct over Jezus beginnen, hangt Zijn werk van verzoening 'in de lucht'.'

Uit alle reacties die ik verzamelde bleek dat de rode draad in de keuze van bijbelgedeelten steeds weer is: hoe stellen wij Christus voor aan mensen? Hoe de uiteindelijke keus dan uitpakt, heeft te maken met de omstandigheden van de zoekers, de agenda van de kerk en de gaven van de kringleider. In de bijeenkomsten die ik zelf mocht leiden, werden ook een aantal jaren verhalen uit het Oude Testament behandeld. Meestal ging dat om en om: de ene week een stuk uit Lukas en de andere week een geschiedenis uit het leven van een aartsvader, Mozes of David. Zo probeer je als het ware een christelijke verstaanshorizon in elkaar te 'vlechten'. Zaken als historisch besef, rode lijnen in de bijbel, profetie en vervulling, maar ook het dagelijks leven met het geloof (exemplarisch aan de hand van bijbelfiguren) speelden hier op de achtergrond een rol. Ook hebben wij daar een serie gedaan over de Psalmen. Ook deze serie deden wij in afwisseling met gedeelten uit het Nieuwe Testament. Het voordeel hiervan is ook een zekere literaire variatie. De meer meditatieve Psalmen en meer verhalende evangelieteksten kunnen elkaar prima aanvullen.

Voor meer gevorderden is het mogelijk ook gedeelten te behandelen uit de brieven in het Nieuwe Testament. Vaak wordt Filippenzen genoemd. Graag zou ik ook aandacht vragen voor de Brief aan de Galaten. Niet omdat deze zo eenvoudig is, maar omdat hier het thema 'vrijheid en slavernij' zo uitgebreid aan de orde komt. Als ik me niet vergis, past een dergelijke benadering van schuld en verzoening uitstekend in een postmoderne cultuur. Daarin is onze situatie van zonde en verlorenheid meestal nauwelijks uit te leggen binnen het raamwerk van 'grensoverschrijding en zonde', maar misschien wel in termen van 'afgoderij, slavernij, verslaving en bevrijding'.

Het Woord van God is als een vuur en een hamer (Jer. 23:29). Het brengt onderscheid tussen mensen en legt hun diepste bedoelingen bloot (1 Kor. 1:18-24). Dit Woord scheidt een nieuw begin en levende mensen (Joh. 1:3-4). In het Woord ontmoeten mensen de levende Christus. Kortom, het Woord zelf voert tal van redenen aan waarom het centraal moet staan in onze gesprekken met

---

⁵¹. Interessant materiaal om te gebruiken bij het lezen van een evangelie, of dit nu in een groep gebeurt of '1-op-1', is het *Marcusmagazine*, uitgegeven door EB-media (0573-452233), dat de volledige tekst van het Markus-evangelie bevat in de NBV, in de lay-out van een modern tijdschrift. Daarnaast is het *Lukas-document voor mensen van nu* heel bruikbaar. Dit is uitgegeven door de Stichting Agapè (0343-415741) en het bevat de volledige tekst van het Lukas-evangelie in de weergave van Het Boek. Ook dit is uitgegeven in een boeiende lay-out

zoekers. Dit hoofdstuk wil ik graag besluiten met een citaat van de Noorse evangelist Ole-Magnus Olafsrud. Hij schrijft:⁵² 'Mijn grootste wens is dat meer mensen de bijbel zullen ontdekken 'vanuit de eerste hand'. Dat zij zullen ontdekken wie Jezus is en hoe Hij is! Dit moet zoveel mogelijk losgekoppeld worden van de mening en interpretatie van anderen. Dit moet steeds gebeuren in een veilige omgeving waar de Heilige Geest de bijbel in hun leven kan gebruiken.'

---

⁵². Ole-Magnus Olafsrud, *Waar je maar bent: Werkboek voor reisgenoten op zoek naar God*, Driebergen 1999, p. 111. In dit boek staan veel mooie gedachten en concrete aanwijzingen voor kringen, waarin de Bijbel wordt gelezen met zoekers (vgl. vooral p. 110-120).